

Виховні години для учнів 1–4 класів

МЕТОДИЧНІ РОЗРОБКИ

Громадська Спілка
**КАТОЛИЦЬКА
ОСВІТА**

Над методичками працювали Дарина Куц,
Михайло Костів та Ольга Мар'ян

Зміст

1. Я і люди навколо мене	5
2. Моя поведінка — моя відповідальність	18
3. Мої друзі — моя спільнота	25
4. Навіщо навчатися?	31
5. Мої таланти та їх розвиток	40
6. Я дбаю про себе	51
7. Приймати і бути прийнятим	58
8. Значення сім'ї в моєму житті	64
9. Мій дім — моя планета. Я — громадянин України	77
ДОДАТКИ	105

1. Я і люди навколо мене

Методична розробка «Я і люди навколо мене» розрахована на 2 академічні години та призначена для опрацювання з учнями 1–4 класів.

Мета:

показати учням, як наші слова, поведінка та вчинки впливають на них та на людей навколо, допомогти зрозуміти, чому правда може бути складною, але завжди є кращим вибором, ніж брехня.

Цільові знання:

учні знають, що треба контролювати свою поведінку, вчинки, реакції; що вони впливають на інших своїми словами та діями.

Результати:

учні знають з конкретних прикладів, як комунікувати з однолітками та старшими в різних ситуаціях.

Додаткові матеріали:

картки, додатки.

1.1. Ми — дзеркало неба

Прочитайте учням історію Бруно Ферреро «Дзеркало неба».

«Дзеркало неба»

Неподалік села, що потопало в зелені та квітах, при-
мостилося маленьке озерце. У блискучій поверхні його
блакитної води відбивалося небо. І здавалося, що то не
озерце, а чарівний діамант лежить на м'якому килимі
лугів. Удень у його кришталеві чисті води заглядало со-
нечко, а вночі над ним зустрічалися зорі з місяцем.

Дерева, квіти і трави тремтіли від радості, втішаючись тим шма-
точком неба, що впав додолу і перетворив це забуте місце на землі
на райський куточок.

Але одного разу на ставок налетів табун диких гусей. Їхнє
пронизливе гелготання зруйнувало тишу і спокій у тому дзеркалі
неба. Гуси були дуже практичними створіннями. Їх не зворушували
подуви легкокрилого вітру, їм було байдуже до чудових
відображень у блискучій поверхні озера.

Вони кинулися у воду і в пошуках їжі почали кроїти дно озера.
«Їсти і товстіти» — це була їхня улюблена фраза. Хляпанина, бруд,
крик... Пір'я і болото навкруги.

Жаби, риби та інші жителі озера за кілька хвилин зникли в
ненаситних волах гусей.

Поверхню озера покрив намул з розритого дна. Не стало во-
доростей, які очищували воду і якими живилися мешканці озера.

Увечері, коли в долину повернулася тиша, перша зірка
даремно шукала своєї домівки на землі й місяць у каламутній воді
не зміг побачити свого срібного обличчя. Озерце стало великою
калабанею, у якій не було нічого живого. Вітер поніс цю вістку
хмарам. Хмари розповіли її зорям, місяцю і сонцю. У кронах верб
заплакали соловейки, затужили жайворонки. У цьому закутку села
вже не було видно неба.

Бруно Ферреро

Запитайте учнів:

- ? Яким було озерце до того, як на нього прилетіли дикі гуси?
- ? Що трапилося з озером опісля?
- ? Чому всі затужили через те, на що перетворилося озеро?

Люди навколо нас схожі на те озеро. Людина може шкодити собі сама, а може завдавати шкоди іншим.

Запропонуйте учням поміркувати над тим, чим, на їхню думку, можна довести людину до стану «забрудненості»?

Заповніть табличку відповідями учнів:

Як ми можемо «забруднити» себе?	Як ми можемо «забруднити» інших?

Запропонуйте учням сісти в коло. Поставте посередині колоду карток, аби учні могли по черзі діставати по одній і зачитувати (якщо учні ще не читають, вчитель може зачитувати текст на картці самостійно, вказуючи перед тим, чия це буде картка). Учні можуть або обирати відповідь з переліку, або давати власну. Просіть учнів пояснювати їхній вибір у кожній ситуації.

Сестра розбила улюблену чашку Остапа. Як відреагувати Остапу?

- а) зламати іграшку дівчинки;
- б) вдарити її;
- в) пояснити, що йому дуже неприємна ця ситуація.

Іван розбив вазу з квітами. Мама питає, хто це зробив. Що зробити Івану?

- а) зізнатися;
- б) вигадати щось;
- в) втекти.

Ігор біг поміж партами й зіштовхнув дзеркальце Олі. Воно розбилося. Що зробити хлопчикові?

- а) сказати, що сама винна, бо поклала дзеркало скраю;
- б) попросити прощення;
- в) не звертати уваги.

Павло образив Ілону. Вона збрехала вчительці, що він вкрав з її сумки печиво. Чи правильно зробила дівчинка?

- а) так, хоч так Павла покарають;
- б) ні, краще треба було сказати таке мамі або татові;
- в) ні, треба було поговорити з Павлом про те, чому вона образилася, і чому він більше не має так чинити.

Вероніка не дозволила своїй подрузі Майї переглядати свій телефон. Що зробити Майї?

- а) спробувати відгадати пароль і подивитися, що там, поки Вероніка не бачить;
- б) образитися, бо між найкращими подругами не може бути жодних таємниць;
- в) спокійно прийняти відмову, бо телефон Вероніки — її особиста річ, вона може не дозволяти нею користуватися.

Тимофій побачив, що хтось забув на парті ручку. Вона йому дуже сподобалася. Що варто зробити хлопчиківі?

- а) взяти ручку зі собою, а наступного дня запитати в однокласників, хто її забув;
- б) забрати собі — все одно ніхто ж не дізнається;
- в) зіграти ручкою у футбол і залишити.

В Улянки був день народження. На честь свята вона роздала всім однокласникам по шоколадній вафельці. Андріани не було в школі, тому Улянка попросила Руслана передати їй вафельку (він живе по сусідству). Та хлопчик зголоднів і дорогою зі школи випадково з'їв вафлю. Що йому робити?

- а) зробити вигляд, що ніякої вафлі він передавати не мав;
- б) прийти до Улянки й сказати, що вафля випала з наплічника й загубилася;
- в) розповісти про ситуацію батькам і попросити купити нову вафлю для Андріани.

Ярослав узяв татову вудку на риболовлю з другом. Закидуючи, він зачепився гачком за гілку дерева й порвав волосінь. Як діяти Ярославу?

- а) зізнатися татові, що він узяв вудку без дозволу, й сталася така неприємність, попросити вибачення;
- б) покласти вудку на місце й зробити вигляд, що він її не брав;
- в) сказати татові, що менший братик заліз до татової шафки, розмотав волосінь і порвав її.

Яринка гралася слаймом. Він упав на білий килим і залишив рожеву пляму. Що робити дівчинці в такій ситуації?

- а) розповісти мамі або татові й спробувати відчистити пляму разом;
- б) пересунути на пляму свій столик або іграшки, щоб її ніхто не помітив;
- в) викинути слайм у смітник і сказати, що вона не знає, звідки взялася ця пляма, якщо питатимуть.

Мама просила Ореста не гратися м'ячем на кухні. Поки вона не бачила, він продовжував і розбив сувенір, який мама з татом привезли з відпустки. Як Орестові поводитися в такій ситуації?

- а) взяти м'яч і бігом втекти з ним на стадіон;
- б) зізнатися мамі в скоєному;
- в) вигадати історію, про те, як сувенір якимось чином упав і розбився сам.

Роман бігав по подвір'ї. Він зламав щойно посаджений пагін троянди, який мама просила обминати. Що робити хлопцеві?

- а) сказати, що собака наздоганяв kota і зламав троянду;
- б) розповісти правду;
- в) втекти.

Юля пішла до магазину з маминим гаманцем і забула його там. Коли повернулася, його там уже не було. Що робити, коли мама запитає, де гаманець?

- а) сказати так, як усе й було;
- б) сказати, що гаманець вкрав якийсь хуліган;
- в) сказати, що поклала його на місце, а куди він подівся звідти — не знає.

Тимко взяв ключі від татової машини, щоб погратися. Він випадково стукнув ними об великий камінь і, як з'ясувалося, працювати вони перестали. Тато не зміг відчинити двері, щоб потрапити в машину, і запізнівся на роботу. Що має відповісти Тимко, коли тато питає його про ключі?

- а) вдати, що він вперше про це чує й навіть не знав, де ці ключі стояли;
- б) сказати, що він ключі бачив, але не брав їх;
- в) зізнатися, що він ними грався й випадково зламав їх.

Марко отримав двійку на контрольній. Неприємна ситуація. Як йому вчинити?

- а) вдати, що забув щоденник у школі;
- б) замалювати оцінку коректором;
- в) обговорити це з батьками.

Настя дуже втомилася після гуртків і сказала вдома, що їм не задали домашнього завдання, хоча це було неправдою. Наступного тижня батькам подзвонила вчителька Насті, щоб повідомити про невиконання домашнього. Як Настя могла б уникнути цієї ситуації?

Захар саме викидав з вікна наплічник Артема, коли вчитель зайшов до класу. Якими мають бути його наступні дії?

- а) спробувати втекти;
- б) пояснити все і попросити пробачення в однокласника;
- в) почати звалювати вину на Артема.

Мама попросила Вікторію прибрати вдома, бо вона сьогодні мусить затриматися на роботі й потребує допомоги. Дівчинка привела друзів, вони гралися, їли й пустували, а тоді побігли на майданчик. Коли мама прийшла з роботи, вдома був безлад. **Як варто було поводитися Вікторії в цій ситуації?**

Сашко їв мандаринки, а шкірки від них закидував за спинку дивана — ліньки було йти до смітника. Наступного дня тато знайшов їх під час прибирання. Що відповісти Сашку?

- а) зізнатися й прибрати;
- б) сказати, що він не їв мандаринів, тому не знає, звідки шкірки;
- в) сказати, що це, мабуть, менша сестричка. Їй лише три роки, тато повірить.

Леся виривала сторінки зі зошита, коли отримувала погані оцінки за домашню роботу. Батькам показувала лише хороші. Однак наприкінці року вони побачили табель з поганою підсумковою оцінкою і з'ясували правду. Тепер Леся кілька тижнів не може дивитися мультики. **Як дівчинка могла уникнути такої ситуації?**

Максим грався з молодшим братом Сергієм у пісочниці. Молодший брат вихопив у Максима з рук екскаватор, тому він штовхнув його. Сергій впав у кропиву й почав плакати. Що може вдіяти Максим?

- а) прибігти до мами першим і розповісти їй свою версію історії, у якій Максим — не винен;
- б) посміятися з брата, бо він плаксий;
- в) попросити пробачення в брата й допомогти йому.

Маргарита взяла в бібліотеці книжку. Хлопці в класі її порвали. Дівчинка так і не віддала книжку, бо їй стало соромно віддавати її такою. У кінці навчального року її батькам довелося заплатити штраф. Як Маргарита могла уникнути цієї ситуації? Що мали б зробити ті хлопці?

Марта і Наталя разом ходили на заняття з малювання. Якось учителька запропонувала всім учням взяти участь у конкурсі. Наталя намалювала картину сама. Марта ж попросила свого дідуса, який дуже гарно малював, допомогти. Марта перемогла в конкурсі, бо ніхто не знав, що роботу вона виконала не сама. Друге місце посіла Наталя. Як мала б вчинити Марта в цій ситуації?

- а) нічого не робити, перемога ж її;
- б) розповісти Наталі про допомогу дідуса й таким чином втішити подругу, що її картина — найкраща;
- в) розповісти про допомогу дідуса всім, щоб переможця конкурсу могли обрати чесно.

Макар грав у гри на телефоні під час уроку математики. Коли вчителька хотіла записати в щоденнику зауваження, він збрехав, що забув його вдома. Згодом його батьків викликали на розмову до директора й удома його чекали неприємності. Що треба було зробити Макару, щоб така ситуація не склалася?

Оксана заздрила Олі, бо вона все встигала й була успішною в навчанні. Вона поширила між однокласниками брехливу чутку про Олю. У підсумку з дівчинкою ніхто не розмовляв кілька тижнів, а вона навіть не знала через що. Що мала б зробити Оксана?

- а) залишити все, як є, — нехай не тішиться, що в неї виходить все;
- б) зрозуміти, що вчинила погано, й сказати однокласникам, що вона збрехала;
- в) підтримувати свою брехню, щоб з дівчинкою й далі ніхто не дружив.

Іра запросила Олену після школи до себе в гості. Вони пішли після уроків разом, весело провели час, наговорилися. Коли Олена прийшла додому, мама з татом були дуже стурбованими — вони не знали, де дівчинка, а телефон у неї розрядився. Що мала зробити Олена перед тим, як іти до подруги?

Назар взяв велосипед старшого брата, щоб покататися. Він поїхав на лісову дорогу й пробив колесо. Боячись, що брат буде злитися, він дуже довго не повертався додому й думав, що йому робити. Що б ви порадили хлопчику?

Евеліна попросила старшого брата Святослава допомогти їй з домашнім завданням. Але він не хотів цього робити. Як хлопцеві правильно сказати про це?

- а) збрехати, що зараз має дуже багато роботи;
- б) проігнорувати прохання;
- в) пояснити, що зараз він не має бажання, але годинку відпочине й тоді зможе допомогти.

Христина прикрашала ялинку разом з мамою й татом. Залишилося почепити ангела на верхівку, але в той момент до батьків завітали добрі друзі. Вони попросили Христю зачекати, щоб почепити ангела пізніше. Проте вона не дочекалася й, намагаючись дістати до верхівки, впала разом з ялинкою. **Що треба було зробити дівчинці, щоб такої ситуації не виникло?**

У класі в Олексі була дівчинка Інна, яка не могла ходити самотужки, тому пересувалася в кріслі колісному. Хлопчик не хотів з нею дружити, бо вважав, що вона чимось гірша від нього. **Що насправді треба було зробити Олексі?**

- а) не звертати уваги на дівчинку;
- б) познайомитися з Інною ближче, розпитати дорослих, чому люди використовують такі крісла тощо;
- в) почати насміхатися з дівчинки й заохочувати до цього інших.

Арсен з друзями кидалися сніжками біля старенької сусідської хати. Одна дуже міцно зіплена сніжка Арсена полетіла у вікно й залишила в шибі тріщину. **Що ви б порадили зробити хлопчику?**

- а) втекти;
- б) піти до сусідів, пояснити все й попросити пробачення;
- в) звинуватити когось іншого.

1.2. Просто тому що

Послухайте з учнями книжку
«Просто тому що»

Прослухайте вдруге, заповнюючи характеристику дівчинки (учні можуть записувати самостійно по черзі, працюючи в групах, або вчитель може записувати інформацію зі слів учнів)

Клеммі

не може

схожа на

смішить братика, коли

їй подобається, як братик малює

не подобається, коли малює

любить

не зважає

не любить

дозволяє

Рефлексія.

Запропонуйте учням поміркувати:

- ? Чому хлопчик так любить проводити час з Клеммі?
- ? Чого вчить ця історія?

Проведіть вправу «Клубок довіри».

Підготуйте великий клубок нитки. Попросіть дітей сісти в коло і передавати клубок з рук у руки не випадково, а обґрунтувавши вибір людини.

Під час передачі дитина триматиметься за один кінець і знову передаватиме клубок далі, щоб у кінці гри в колі утворилася павутина. Кожен учень отримує та передає клубок лише раз.

Таким чином створіть павутинку двічі. Уперше — запропонувавши учням передати клубок, беручи до уваги **щось спільне з людиною, якій вони кидають клубок** (колір одягу, хобі та ін).

Вдруге — попросивши дітей передати клубок комусь, **у кого потрібно попросити вибачення або кому є за що подякувати**.

Рефлексія.

Запитайте учнів, чи легко їм було знаходити людину, якій вони передавали клубок?

Що, на їхню думку, може символізувати павутина, яку вони створили? *(всі пов'язані, всі між собою чимось схожі; якщо вміти дякувати та просити пробачення, можна налагодити зв'язок з іншими)*

2. Моя поведінка — моя відповідальність

Методична розробка «Моя поведінка — моя відповідальність» розрахована на 2 академічні години та призначена для опрацювання з учнями 1–4 класів.

Мета:

учні розуміють, що означає брати на себе відповідальність і бути відповідальним за когось і за щось.

Цільові знання:

учні знають, навіщо бути відповідальними, і які конкретні інструменти можуть допомогти їм брати на себе відповідальність у різних ситуаціях.

Результати:

учні складають список речей (справ), за які вони можуть брати на себе відповідальність.

Додаткові матеріали: роздаткові, проєктор, маркери, олівці, ватман.

2.1. Наше ставлення до світу — це наша відповідальність

Запитайте учнів, який у них сьогодні настрій, які емоції вони вже встигли відчути після того, як прокинулися, що їх розвеселило, а що, навпаки, засмутило?

Наші реакції на події, що з нами відбуваються, роблять наш день гарним або ж невдалим. На цьому занятті спробуємо з цим розібратися.

Перегляньте з учнями мультфільм **«Мотузки»** та обговоріть його.

Обговорення.

- ? Як учні відреагували на нового однокласника?
- ? Якою натомість була поведінка Марії?
- ? Як, на вашу думку, на хлопчика дивилася Марія, а як його бачили інші діти?
- ? Що Марія намагалася зробити?
- ? Як, на вашу думку, почував себе хлопчик? Чи подобалася йому така увага від Марії?
- ? Як ви думаєте, що могла відчувати дівчинка, коли не бачила суттєвих змін у хлопчику? Які її сильні сторони допомагали не здаватися?

- ? Яке майбутнє обрала собі Марія? Чи вплинуло на неї знайомство з хлопчиком?
- ? Чого вчинки Марії навчають нас?
- ? Продовжіть речення: «Марія є прикладом» ... (наприклад, чуйної та доброї людини, людини, яка не здається, а шукає різні способи подолання труднощів)

Запропонуйте учням попрацювати в парах і заповнити табличку наших реакцій на різні ситуації, що можуть траплятися в нашому житті:

Ситуації	Позитивний погляд/реакція	Негативний погляд/реакція
ви збиралися з друзями в кіно, але друг спізнився, і вас не пустили на сеанс		
ви приїхали в гори на тиждень, а там весь час ішов дощ		
ви довго готувалися до виступу, та, коли піднялися на сцену, забули слова свого тексту		
ви отримали нижчу оцінку за своє завдання, але впевнені, що вона не є справедливою		
ви планували одягнути нові босоніжки, але вранці прокинулися й побачили за вікном дощ		

Ситуації	Позитивний погляд/ реакція	Негативний погляд/ реакція
батьки обіцяли придбати вам нову гру, але раптом сказали, що покупку доведеться перенести на наступний місяць		
подруга позичила у вас книжку, коли ж повернула її, то декілька сторінок були надірвані		
молодший брат відкривав сік і випадково забруднив ваш новий светр		
однокласник обмалював вашу парту, а вчителька насварила за це вас		
сестричка гралася вашою улюбленою іграшкою і зламала її		

Після опрацювання ситуацій учні можуть за бажанням або по черзі поділитися своїми результатами:

? Які позитивні реакції вони записали, а які, на їхню думку, реакції можуть бути більш негативними?

Рефлексія.

- ? Чому наші реакції на поведінку людей та різні ситуації, які з нами трапляються, є нашою відповідальністю?
- ? На що може вплинути наша реакція? *(наш стан, наші емоції, нашу поведінку, настрій наш і людей навколо, вчинки інших щодо нас, наші стосунки)*
- ? Яку «реакцію» з почутих на уроці кожен з учнів візьме собі на озбраєння та практикуватиме у своєму житті.

2.2. Зони відповідальності:
за що я можу нести відповідальність,
а за що — ні

Запропонуйте учням поміркувати, які конкретні дії та речі можуть допомогти нам бути більш відповідальними. Для цього використовуйте таблицю з готовими ситуаціями чи додайте власні та разом з учнями підберіть «інструменти»:

Ситуації	Інструменти, що допомагають бути відповідальними (наприклад). Учні можуть не лише писати, але також малювати.
прокидатися вчасно	справний будильник, улюблена мелодія
розкласти всі речі на свої місця	шафи, полицки, корзинки для різних речей
дбати про гігієну	зубна щітка улюбленого кольору, приємна на смак зубна паста, м'який рушник
вчасно виконувати завдання	настінний яскравий розклад
застеляти ліжко	коцик
не спізнюватися	наручний годинник
складати використаний одяг	місце/кошик для брудного одягу
не забувати ідеї	записник для ідей
вітати друзів та родичів з днем народження	нагадування на телефоні, записник з датами

Створіть з учнями в класі план відповідального середовища, де всі речі матимуть свої місця, на видноті будуть розміщені «інструменти», що допомагають бути відповідальними. Складіть список справ і призначте відповідальних на тиждень.

План «відповідального середовища» у класі (що, де і як ми розмістимо) — схематично намалювати клас на ватмані та позначити зони відповідальних дій.		
Дія	Інструмент (що, де, як)	Відповідальний на тиждень і його суперсила
<i>Полити квіти, втерти дошку, скласти підручники та роздаткові та ін.</i>		

Проаналізуйте виконану роботу учнів, запитайте, чи зможуть вони, на їхню думку, втілити план у реальність.

Аби ці дії стали звичкою, учням потрібно також розуміти, навіщо їм їх виконувати. Запишіть з учнями продовження речення:

Я відповідально ставлюся до свого середовища та своїх обов'язків, щоб...

(Наприклад, навколо мене було чисто; мені було приємно бути у класі/кімнаті/парку; легко знаходити потрібні мені речі; не запізнюватися на уроки чи гуртки; не забувати про дні народження друзів; щоб батьки відчували мою повагу до них і турботу про них і т. ін.)

3. Мої друзі — моя спільнота

Методична розробка «Мої друзі — моя спільнота» розрахована на 2 академічні години та призначена для опрацювання з учнями 1–4 класів.

Мета:

спонукати учнів замислюватися про людей навколо них, потреби цих людей, що відрізняються від їхніх; шукати способів взаємодіяти з ними та створювати дружнє середовище, де кожен почуватиме себе потрібним та прийнятим.

Цільові знання:

учні знають, що таке дружба, яким є справжній друг, розуміють, що серед них є люди, яким потрібна підтримка та прийняття.

Результати:

учні вчаться дружити з різними дітьми, розуміти потреби інших.

Додаткові матеріали:

роздаткові, проєктор, маркери, олівці, ватман.

3.1. А ви вмієте дружити?

Запропонуйте учням описати дружбу: як вони б описали слово «дружба», що для них означає «дружити»?

З того, що говоритимуть учні, створіть «хмару слів» (на дошці, ватмані чи за допомогою додатка <https://answergarden.ch/>)

Зробіть висновки:

- ? які слова повторюються найчастіше, які ознаки дружби виділили учні?

Перегляньте
короткометражку
про дружбу

Обговоріть її
з учнями:

- ? Чи були звірятка привітними до їжачка?
- ? Чому їжачок почувався самотнім?
- ? Хто намагався подружитися з їжачком?
- ? Як ви думаєте, чому звірятка не здалися, але шукали можливості прийняти їжачка до свого гурту?
- ? Що вигадали звірятка?
- ? Якою є мета цього відео? Чого воно нас вчить?
- ? Чи є навколо вас люди, з якими дружити «непросто»? Чи намагаєтеся ви знайти з ними спільну мову, подружитися? (учні можуть розповідати про сусіда-забіяку, подругу-задаваку та ін.)

Покажіть учням ілюстрацію та скажіть, що хотіли б познайомити їх з хлопчиком Максимом.

Прочитайте (або запропонуйте учням прочитати вголос самостійно)

історію Анастасії Мельниченко «Про те, що дружити можна і без слів»:

(ілюстрація Надьожної)

<https://www.unicef.org/ukraine/media/41211/file/Seven%20lessons%20for%20Magdalena%20Book.pdf> (39–43 ст)

Обговоріть історію після прочитання:

- ? Як клас зустрів Максима?
- ? Що одразу зацікавило учнів?
- ? Навіщо Максиму комп'ютер?
- ? Чому вчителька перевела увагу дітей з комп'ютера на самого Максима?
- ? Яке упередження мав Йосип щодо Максима? Чи спростував їх Максим?
- ? Чому Магдалена мовчала, коли повернулася додому?
- ? Як мама заспокоїла дівчинку?

Примітка для вчителя (від А. Мельниченко)

Максим — невербальна дитина з дитячим церебральним паралічем (ДЦП)

- Те, що дитина не є вербальною, не означає, що в неї уражений слух або інтелект.
- Діти з ДЦП можуть мати різку, напружену міміку, що хибно трактується як злість чи невдоволення.
- Якщо дитина рухається: побудуйте комунікацію так, аби дитина могла торкатися об'єктів чи малюнків у відповідь на звернення.
- Хваліть за будь-які спроби комунікувати: за порухи очима, міміку, жести, поведінку.
- Створіть незмінну рутину (незмінні події), аби дитина могла знати, чого очікувати від дня.

3.2. Проєкт «Дружнє середовище»

Пригадайте з учнями історію про Максима, який спілкувався за допомогою спеціального комп'ютера, а також їжачка з короткометражки. Запитайте учнів, що, на їхню думку, об'єднує ці дві історії? Чи вдалося їжачкові та Максиму знайти для себе дружнє середовище?

Запропонуйте учням взяти участь у дослідженні та перевірити, наскільки дружнім є їхнє середовище, і чого йому не вистачає.

Поділіть учнів на 3 групи дослідників:

група 1 досліджує, наскільки пристосованим є місце, в якому вона перебуває, для людей на колісних кріслах;

група 2 досліджує, наскільки пристосованим є місце, в якому вона перебуває, для людей з порушеннями слуху та мовлення;

група 3 досліджує, наскільки пристосованим є місце, в якому вона перебуває, для незрячих людей.

Завдання:

групи повинні дослідити середовище за **трьома критеріями**:

- **місце:** як можна дістатися до школи, як перетнути вулицю, як піднятися в клас, як пересуватися в школі (їдальня, туалет, спортзал та ін.)
- **навчання:** що необхідно для успішного навчання у школі
- **взаємодія:** як спілкуватися з однокласниками, як знайти підтримку, що мають знати/вміти/розуміти люди навколо.

Наприклад:

- **місце:** щоб незряча людина безпечно дісталася до школи, потрібно встановити гучномовець або сигнал, що повідомлятиме, чи можна продовжувати рух. Також до школи має вести доріжка із спеціальним покриттям, на сходах повинні бути поручні. У школі (в коридорах, їдальні, класах) повинні бути спеціальні сигнали чи покриття, за якими учень міг би орієнтуватися самостійно.
- **навчання:** повинен бути підручник, написаний шрифтом Брайля, біля учня має бути помічник, який супроводжуватиме учня під час навчання, має бути змога «побачити» те, про що говориться на уроці, руками.
- **взаємодія:** учні можуть створити графік допомоги однокласнику, що не бачить, і по черзі супроводжувати його до їдальні, спортзалу та ін.

Запропонуйте учням поміркувати над ідеями та схематично намалювати їх, погруповавши за запропонованими критеріями.

Після завершення роботи в групах учні презентують свої напрацювання та розповідають, що, на їхню думку, потрібно змінити в їхньому середовищі, аби воно стало дружнім до людей з інвалідністю.

Рефлексія.

Попросіть учнів поділитися враженнями від роботи в групах:

- ? Чи складно їм було уявляти потреби людей з інвалідністю?
- ? Наскільки їхнє середовище пристосоване для таких людей?
- ? Що вони б змінили у приміщенні, навчанні насамперед?

4. Навіщо навчатися?

Методична розробка «Навіщо навчатися?» розрахована на 2 академічні години та призначена для опрацювання з учнями 1–4 класів.

Мета:

допомогти учням знайти відповідь на запитання «Навіщо мені вчитися?» та зрозуміти, як знання та навички допомагають нам у повсякденні.

Цільові знання:

учні розуміють значення навчання у своєму житті, простежують причинно-наслідкові зв'язки, знають, що навчатися можна, спостерігаючи за людьми та природою навколо них.

Результати:

учні ставлять навчальні цілі, планують, чого хотіли б навчитися влітку.

Додаткові матеріали:

роздаткові, проектор, маркери, олівці, ватман.

4.1. Хто може бути вчителем?

Поділіть учнів на групи (по 4–5) та запропонуйте назвати число від 1 до 7. Роздайте учням робочі аркуші. Групи повинні поміркувати і записати / намалювати, чого вони можуть навчитися від персонажа, який їм трапився.

1. Лелека

Лелека — великий перелітний птах. Восени він летить у теплі краї, а навесні повертається на рідну землю. Адже тут він народився і тут з'являться його лелеченята.

Лелеки вважаються святими птахами, адже вони ніколи не робили людям кривди. Наші пращури вірили в те, що птахи наділені людськими душами, відчують людське серце та розуміють мову. Славляться вони також і своєю вірністю. Якщо лелека обирає собі пару — це на все життя. Коли один з пари помирає, то інший свідомо гине.

Чого ми можемо навчитися від лелек?

*вірності,
відданості, вміння
приспособуватися
до змін у
середовищі,
орієнтування
на місцевості,
витривалості.*

2. Бджола

Бджоли — одні з найкорисніших комах України. Їх називають сімейними комахами.

Бджоли відіграють важливу роль у запиленні квітів, через яке квіти розмножуються, дають плоди. Це означає, що без бджіл ані квітів, ані фруктів і овочів узагалі не було б. У кожної бджілки на передніх лапках є щіточки, на які вони збирають пилок. А на задніх лапках — спеціальний «кошик» для його перенесення. Коли пилок і нектар змішуються разом, утворюється в'язка рідина, яку бджілки складають у стільники. Там формується мед.

Вулик бджоли побудований зі стільників. Тобто весь будинок бджілки — суцільні цеглинки з меду. Кожен вулик може вміщати близько 40 тисяч комахок! Така велика родина бджіл є окремою країною зі своєю королевою й устроєм. Одні бджоли працюють (приносять до вулика пилок і нектар), другі — виховують діточок (годуєть їх нектаром), треті — будують стільники (зі суміші нектару та пилку), у яких потім народжуватимуться та житимуть нові бджілки. А королева народжує дітей — нових працюючих мешканців своєї країни.

(За матеріалами сайту <https://mamabook.com.ua>)

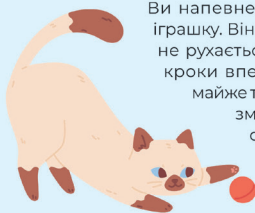
Чого ми можемо навчитися від бджіл?

*працьовитості,
невтомності,
співпраці,
організованості
у будівництві й
обслуговуванні
свого дому,
відданості,
розподілу
обов'язків.*

3. Кіт

Кішки можуть витратити більшу частину свого дня на сон, але періоди активності важливі. У дикій природі гра допомагає кошенятам розвивати навички виживання, як-от переслідування та лови здобичі. Ваш домашній кіт має такі ж базові інстинкти, а час ігор забезпечує розумову активність. Коти, які проводять своє життя в будинках, потребують регулярних вправ для підтримки фізичного та психічного здоров'я.

Ви напевне бачили, як ваш кіт переслідує іграшку. Він притискає тіло до землі й зовсім не рухається. Тоді кіт буде робити повільні кроки вперед, розташовуючи задні лапи майже так само, як і передні. Це допомагає зменшити шум і майже не залишати слідів.

(За матеріалами сайту <https://forkids.org.ua/>)

Чого ми можемо навчитися від котів?

*терплячості (довго чекає мишку),
цілеспрямованості,
самостійності,
спостережливості,
вміння
пристосовуватись
до різних
середовищ
та оточення,
відданості, вміння
відпочивати, гри,
вміння цінувати
веселощі та
розваги.*

4. Собака

Собаки мають потужну пам'ять, яка дозволяє їм пам'ятати події, місця та людей упродовж тривалого часу. Ось чому вони можуть упізнати своїх господарів навіть після того, як роками були розлучені.

Собаки мають унікальну здатність відчувати людські емоції та реагувати на них. Вони можуть вловлювати ознаки нашої міміки та мови тіла, забезпечуючи комфорт і підтримку, коли ми відчуваємося пригніченими.

Собаки відомі своєю здатністю до навчання та бажанням навчатися. Їх можна навчити різних команд і трюків, що робить їх чудовими компаньйонами для різних видів діяльності, зокрема для пошуку та порятунку людей.

(За матеріалами сайту <https://octopus-news.com.ua/>)

Чого ми можемо навчитися від собак?

вірності, лояльності, важливості чіткого спілкування, співпраці, радості (коли зустрічають господарів), дружби, розуміння емоцій, уміння навчатися, слухняності.

5. Голуб

Майже всі види голубів підбирають собі пару раз і на все життя.

Голуб вважається птахом миру в багатьох країнах, а пам'ятники цьому птаху можна знайти в трьох десятках міст по всьому світу.

Голуби вирізняються витривалістю. Доросла птаха цілком здатна пролетіти до 1000 км за 24 години.

Голуби мають чудову пам'ять, тому їх використовували як поштових птахів. При цьому пам'ять у них не тільки візуальна, а й нюхова – вони орієнтуються на місцевість ще й за допомогою запахів.

(за матеріалами сайту <https://faktypro.com.ua/>)

Чого ми можемо навчитися від голубів?

навігації, орієнтації, відданості, вміння навчатися (вивчення маршрутів), вміння уникати небезпеки та захищати свої території.

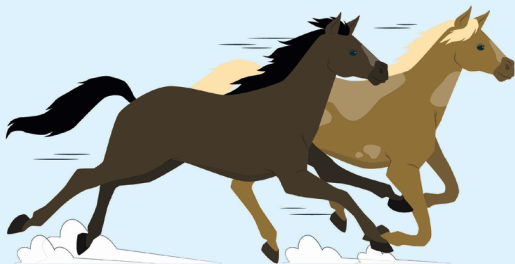
6. Кінь

Їзда на коні не тільки корисна для здоров'я, але й розвиває дрібну моторику. Саме тому для лікування багатьох хвороб медики призначають катання на конях.

Коні вміють розрізняти емоції людини за голосом. Вони здатні вловити навіть нервозність господаря. Домашні коні дуже прив'язуються до господаря та страждають без уваги з його боку.

Коні здатні ображатися, можуть це робити серйозно й довго.

(За матеріалами сайту <https://cikavo-znaty.com/>)

Чого ми можемо навчитися від коней?

*наполегливості,
витривалості,
працьовитості,
вірності, відданості,
побудови стосунків,
розуміння емоцій*

7. Дельфін

Дельфіни зазвичай дуже приязно ставляться до людини. Відомі випадки, коли ці тварини допомагали людям дістатися до берега після корабельної аварії або вели за собою до берега човни.

У дельфінів надзвичайно розвинена здатність до емпатії. Вони можуть розуміти емоційний стан людини та співчувати їй.

У дельфінів дуже розвинена соціальна структура. Вони живуть великими зграями, у яких всі між собою родичі. Завдяки своєму доброзичливому характеру дельфіни підтримують теплі та мирні стосунки між собою й уникають сварок.

Вони часто допомагають одне одному. Наприклад, якщо один дельфін поранений, його родичі допоможуть йому піднятися до поверхні води, щоб зробити вдих.

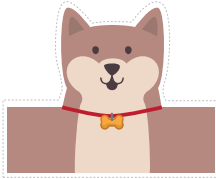
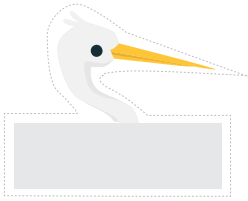
Мозок дельфінів більший, ніж людський. Окрім цього, вони вміють користуватися обома півкулями по черзі.

Дельфіни вміють спілкуватися за допомогою звуків. У їхньому «словниковому запасі» близько 14 тисяч звукових сигналів.

(За матеріалами сайту <https://daytoday.ua/>)

Чого ми можемо навчитися від дельфінів?

*легкої адаптації,
вміння швидко
навчатися,
розуміти одні
одних на відстані,
співпраці,
виявлення та
розуміння емоцій,
емпатії.*

Після опису тваринок учні створюють фігурку для пальчикового театру та готуються розповідати однокласникам про своє дослідження.

Далі вчитель пропонує учням поміркувати, чого вони можуть навчитися від людей, які їх оточують, від Бога та від природи (приклади в таблиці наведені як зразок, учитель може змінювати їх під свою ситуацію).

Наприклад,

Хто/що?	Чого можна навчитися?
Бог	<i>милосердя, вміння пробачати</i>
батьки	<i>любові, довіри</i>
родичі	<i>підтримки</i>
вчителі	<i>терпеливості, креативності</i>
друзі	<i>щирості, взаємодопомоги, цікавого проведення часу</i>
природа	<i>працьовитості, творчості, вміння спостерігати, бачити красу</i>

На завершення вчитель з учнями аналізує заповнену табличку та роботу під час уроку і формулює «правила успішного навчання»: що нам потрібно робити та якими бути, щоб добре навчатися?

Наприклад:

Ми навчаємося, коли...

- *є уважними*
- *вміємо спостерігати*
- *не поспішаємо*
- *довіряємо*
- *маємо бажання вивчати щось нове*

4.2. Навіщо навчатися?

Попросіть учнів поміркувати над запитанням «Навіщо навчатися?» Нехай кожен спробує відповісти на це запитання самотужки. Проаналізуйте відповіді: вони загальні чи конкретні, стосуються окремого учня чи загалом усіх людей.

Перегляньте з учнями 3-4 класів короткометражний мультфільм **«Мотивація до навчання»**

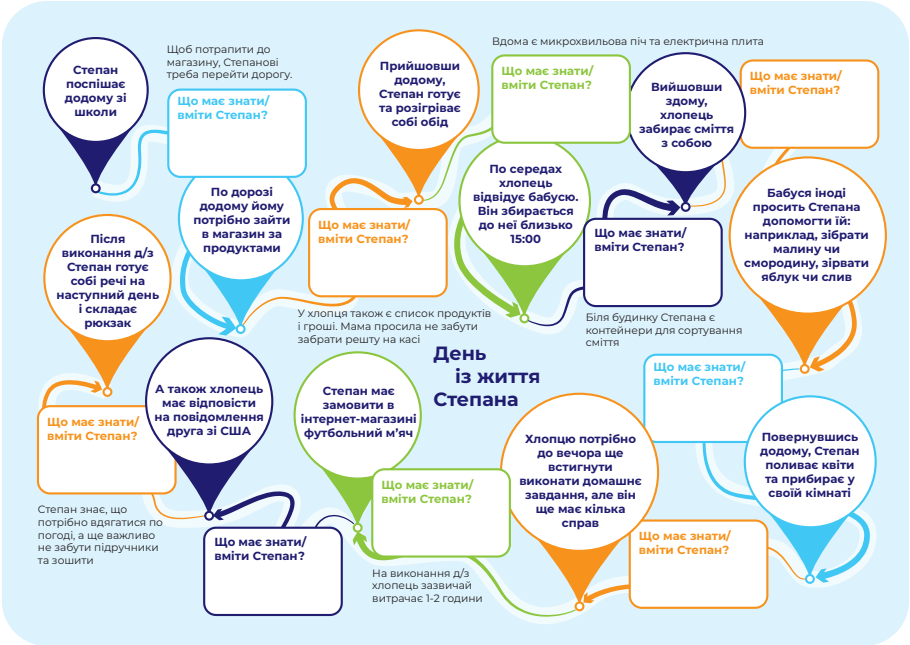

Обговорення.

- ? Як відреагувала дівчинка, коли дізналася, що її лялька може замість неї виконати домашнє завдання?
- ? Що відбувалося з лялькою, коли вона виконувала завдання? Чому вона змінювалася?
- ? Що в результаті стається з дівчиною? Про що свідчить її перетворення?

Запропонуйте учням прожити один день з їхніх однолітком Степаном. Обговоріть і запишіть, які знання знадобилися хлопчику на кожному кроці? А що, якби він цього не знав / не вмів?

Рефлексія.

Розгляньте з учнями заповнену карту та проаналізуйте, як багато навичок може знадобитися нам упродовж дня.

Попросіть учнів поміркувати над тим, чого б вони хотіли навчитися до кінця навчального року та протягом літа, а також відповісти на питання — навіщо їм ці вміння?

До кінця навчального року я хочу вивчити/навчитися...	Навіщо мені це?	Протягом літа я хотів/хотіла б навчитися...	Навіщо мені це?

5. Мої таланти та їх розвиток

Методична розробка «Мої таланти та їх розвиток» розрахована на 2 академічні години та призначена для опрацювання з учнями 1–4 класів.

Мета:

спонукати учнів замислитися над тим, що ми можемо розвивати у собі різні таланти, а також «побачити», чому важливо ділитися своїм талантом з іншими замість того, щоб приховувати його.

Цільові знання:

учні знають, що кожна людина має талант, розуміють, що своїми талантами можна послужити людям навколо.

Результати:

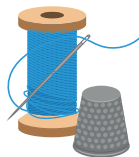
учні вміють визначати таланти, якими вони володіють, знають, як можуть послужити іншим.

Додаткові матеріали:

шаблони для друку, кольорові фарби, пензлики, проєктор.

5.1. Таланти, приховані за професіями

Підготуйте картки (на аркуш із зображеннями наклейте пустий аркуш). Поділіть учнів на 2–3 групи. Роздайте групам по одному ліхтарику. Запропонуйте учням знайти зображення, приховані на аркушах.

Коли учні розгадали всі зображення, спільно з ними розпишіть професії, що можуть стосуватися одного із зображень.

Наприклад:

При цьому ставте учням різні уточнювальні запитання, наприклад:

- ? хто пише книжки?
- ? що є в книжках, окрім тексту? Хто малює ці зображення?
- ? а якщо книжку видали в іншій країні, як ми можемо прочитати її, якщо не знаємо цієї мови?
- ? де можна придбати книжки? Як називається спеціалізований магазин книг? Хто там працює? Що робить ця людина?
- ? а як книжка потрапляє до книгарні? Чи помічали ви на книжках назву видавництва?
- ? як ви думаєте, чи перевіряє хтось написане письменником?

Далі роздайте учням аркуші із завданням. Навпроти кожного зображення потрібно записати, з якими професіями може бути пов'язаний предмет на картинці. З учнями 1–2 класів можна проговорювати це завдання усно. Для того, щоб визначити ці професії, учні мають розгадати ребуси.

Які професії можуть бути пов'язані з футбольним м'ячем?

Суддя, тренер,
воротар, футболіст

Розгадайте ребуси, щоб дізнатися, які це професії, а також додайте власні ідеї.

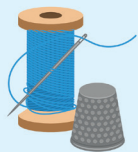

Які професії можуть бути пов'язані з ноутбуком?

Програміст, вчитель,
дизайнер, журналіст

Розгадайте ребуси, щоб дізнатися, які це професії, а також додайте власні ідеї.

Які професії можуть бути пов'язані з голкою та ниткою?

*Швея, вишивальниця,
дизайнер, чоботар*

Розгадайте ребуси, щоб дізнатися, які це професії, а також додайте власні ідеї.

Які професії можуть бути пов'язані з книгами?

*Письменник, редактор,
видавець, ілюстратор*

Розгадайте ребуси, щоб дізнатися, які це професії, а також додайте власні ідеї.

Які професії можуть бути пов'язані з фарбами?

*Маляр, художник,
іконописець*

Розгадайте ребуси, щоб дізнатися, які це професії, а також додайте власні ідеї.

Які професії можуть бути пов'язані з їжею?

Кухар, офіціант, кондитер

Розгадайте ребуси, щоб дізнатися, які це професії, а також додайте власні ідеї.

К, , муха, Р О, Ф, , , , Т

К, „, слон, Д, „, тигр, перо

Після того, як учні покажуть свої картки і поділяться ідеями щодо професій, оберіть одну професію та запропонуйте учням попрацювати спільно з вами над діаграмою зв'язків

Наприклад:

«Таланти письменника»

Далі нехай учні (3–4 класи) попрацюють в групах (по 5–6 осіб) і створять власні карти «Таланти (професії)» на шаблонах. Вчитель по черзі підходить до кожної групи і за потреби допомагає учням, ставлячи уточнювальчі запитання.

Наприклад:

? чим зазвичай займається письменник?

? що письменнику потрібно робити, щоб знаходити цікаві ідеї для сюжетів?

? іноді досить складно знайти свого видавця, що ж тоді робити письменнику?

Якщо учням складно самотійно підібрати слова-«таланти», запропонуйте їм «зашифровані» підказки. Розгадавши їх, учні мають поміркувати, чи всі слова підходять до професії, яку вони опрацьовують, чи лише деякі з них. Спитайте учнів, як вони розуміють розшифровані слова.

посидючість

20	19	22	11	6	32	28	12	22	23	31
----	----	----	----	---	----	----	----	----	----	----

уважність

24	3	1	9	18	12	22	23	31
----	---	---	---	----	----	----	----	----

сила

22	11	16	1
----	----	----	---

витривалість

3	11	23	21	11	3	1	16	12	22	23	31
---	----	----	----	----	---	---	----	----	----	----	----

швидкість

29	3	11	6	15	12	22	23	31
----	---	----	---	----	----	----	----	----

добра пам'ять

6	19	2	21	1
---	----	---	----	---

20	1	17
----	---	----

,	33	23	31
---	----	----	----

вміння слухати

3	17	12	18	18	33
---	----	----	----	----	----

22	16	24	26	1	23	11
----	----	----	----	---	----	----

багатий словниковий запас

2	1	4	1	23	11	14
---	---	---	---	----	----	----

22	16	19	3	18	11	15	19	3	11	14
----	----	----	---	----	----	----	----	---	----	----

10	1	20	1	22
----	---	----	---	----

вміння писати

3	17	12	18	18	33
---	----	----	----	----	----

20	11	22	1	23	11
----	----	----	---	----	----

фантазія

25	1	18	23	1	10	12	33
----	---	----	----	---	----	----	----

знання мов

10	18	1	18	18	33
----	----	---	----	----	----

17	19	3
----	----	---

уява

24	33	3	1
----	----	---	---

спостережливість

22	20	19	22	23	7	21	7	9	16	11	3	12	22	23	31
----	----	----	----	----	---	----	---	---	----	----	---	----	----	----	----

Групи після виконаної роботи презентують свої напрацювання. Запитайте учнів, які з талантів, про які вони написали, можна в собі розвинути, а які з них можуть бути природними (вродженими)? Які ще таланти можна додати? (пропонуйте подумати всьому класові).

Рефлексія.

Запропонуйте учням помріяти, ким би вони хотіли стати, коли виростуть (це можуть бути як реальні, так і вигадані професії). Попросіть учнів поділитися по черзі. Запитайте їх, якими, на їхню думку, талантами потрібно володіти, щоб здійснити їхню мрію? Що потрібно робити, щоб ці таланти розвинути?

5.2. Навіщо нам таланти?

Запропонуйте учням переглянути короткометражку про собаку-поводиря «Піп».

Обговорення.

- ? Про кого йдеться в мультфільмі?
- ? Що допомагало собаці-новачку?
- ? Якими рисами володів Піп? Що допомогло йому все ж отримати звання собаки-поводиря?
- ? А що якби він засумнівався у собі, зневірився та здався?

Запропонуйте учням перевірити, що станеться, якщо ми не розвиватимемо свій талант, не ділитимемося ним з іншими.

Нехай учні оберуть одне із зображень листочка, що сподобалося їм найбільше (зображення можна знайти за qr-кодом). Далі, не підглядаючи, вони мають обрати з мішечка одну баночку фарби.

Скажіть учням, що всі, хто отримав зелену (та відтінки зеленого) фарбу, мають перейти в певне місце у класі та розмалювати свій листочок самостійно. Інші можуть підходити до однокласників, аби ті своїми пензликами з їхньою фарбою доповнили малюнок.

Таким чином учні, які малювали самостійно, отримають листочок лише одного кольору, інші — різнобарвні листочки.

Рефлексія.

- ? Як почувалися учні, які користувалися лише своїм кольором, тоді як інші обмінювалися кольорами?
- ? А як почувалися учні, які обмінювалися кольорами?
- ? Чи втрачали ви фарбу, коли ділилися нею, чи її вистачило на всіх? Що ви отримали натомість?
- ? Уявимо, що кожен колір — це таланти. Коли ми ним ділимося з іншими, то він служить іншим, залишає в їхньому житті свій слід. Окрім цього, ми не втрачаємо, коли вирішуємо поділитися, але навпаки — збагачуємося від інших.
- ? Поміркуйте, чи є у вас таланти, якими ви можете послужити іншим?

6. Я дбаю про себе

Методична розробка «Я дбаю про себе» розрахована на 2 академічні години та призначена для опрацювання з учнями 1–4 класів.

Мета:

навчити дітей розпізнавати свої внутрішні (знання, навички, емоції) та зовнішні ресурси (друзі, родина, довкілля); розуміти, що впливає на їхню енергію та емоційний стан.

Цільові знання:

учні знатимуть, якими різноманітними бувають емоції і як тіло реагує на них, розумітимуть, що можуть керувати своїм станом, заряджаючи свою «батарею».

Результати:

учні вмітимуть розпізнавати свої емоції та емоції інших; розумітимуть, як їхні слова можуть впливати на інших; знатимуть, що допомагає їм заряджати їхні «батареї».

Додаткові матеріали:

картки, додатки.

6.1. Вгадай емоцію

На початку заняття запропонуйте учням та ученицям зіграти в **гру «Вгадай емоцію»**. Для цього вони мають обрати собі одну з карток, на яких зображені емоції (якщо учнів у класі більше, ніж емоцій, можна зіграти двома командами, і хай учасники та учасниці однієї команди показують емоцію учасникам/-цям іншої).

Після гри обговоріть:

- ? Чи складно було відгадати емоцію?
- ? Чи всі емоції були знайомі учням?
- ? Яка емоція переважає у них цього дня?

Картки

смуток

осяяння

страх

спокій

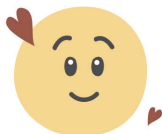
злість

сором'язливість

образа

закоханість

гнів

здивування

нудьга

радість

тривога

веселість

Зазначте, що вміння розпізнавати свої емоції та емоції інших людей допомагає нам краще зрозуміти себе та налагоджувати стосунки з тими, хто нас оточує. Ми завжди можемо запитати когось, як він/вона почуваються. А ще можемо уявити це, уважно спостерігаючи за жестами та поведінкою інших.

Обговоріть:

- ? Навіщо нам уміти визначати емоції інших людей?
Нехай кожен назве одну причину.

Запитайте учнів, скільки різних емоцій вони відчувають протягом дня? Як часто змінюються їхні емоції?

Запропонуйте учням заповнити табличку:

Шаблон

Мені стає радісно, коли...	
Мені стає сумно, коли...	
Я відчуваю спокоїно, коли...	
Я занепокоєний/-а, коли...	
Я виснажений/-а, коли...	

Щоб пояснити іншим, як ми відчуваємося, важливо і самим це розуміти. Часто наше тіло може підказати нам, як ми себе відчуваємо.

Зіграйте з учнями в гру «Відчуй емоцію в тілі».

Уявіть, що ви відчуваєте:

- **подив, зацікавлення:** як змінюється ваше обличчя, чи відчуваєте ви прискорене серцебиття?

Очі розширюються, брови піднімаються, серце може почати битися швидше.

- **смуток, розчарування, втома:** що ви відчуваєте в тілі, яким стає ваше дихання? Зверніть увагу на ваші плечі та вираз обличчя.

Відчувається слабкість у тілі, зниження енергії, дихання стає повільним, іноді виникають глибокі зітхання, м'язи розслаблені, плечі можуть опускатися.

- **гнів, роздратування:** зверніть увагу на ваше дихання, поміркуйте, що вам хочеться робити у моменти, коли ви відчуваєте ці емоції.

Підвищується температура тіла, обличчя може червоніти, дихання стає глибшим або переривчастим, м'язи напружені, кулаки можуть стискатися, виникає бажання діяти, говорити голосно або кричати.

- **страх, тривога, хвилювання:** що ви відчуваєте в тілі, яким стає ваше дихання?

Серце починає битися швидше, дихання стає поверхневим або прискореним, напружуються м'язи, можуть тремтіти руки або ноги.

- **радість, захоплення, любов:** як змінюється ваше обличчя, як би ви описали свій стан?

Серце б'ється рівномірно, дихання глибоке, виникає відчуття легкості, енергії, м'язи розслаблені, обличчя сяє, усмішка з'являється сама по собі.

Рефлексія.

На завершення запропонуйте учням у колі описати свої емоції, аналізуючи й описуючи свої відчуття в тілі. Чи змінювалися ці відчуття протягом заняття?

6.2. Сила слів

Ми вже знаємо, що можемо відчувати різні емоції. Важливо також розуміти, як ми можемо змінювати свої емоції та впливати на емоції інших.

Уявімо, що кожен та кожна з нас має батарейку, яку ми можемо заряджати та розряджати.

Запропонуйте учням та ученицям заповнити заряджену та розряджену «батарейки»:

Шаблон

Після заповнення учні можуть показати однокласникам свої «батарейки». Під час презентацій учнів учитель/-ка записує те, що наповнює зелені «батарейки» учнів, а далі пропонує учням створити колаж зі словами та малюнками про те, що їх наповнює та заряджає.

Перегляньте з учнями відео

СИЛА СЛІВ

- ? Як почувала себе ромашка? Як змінювалися її емоції?
- ? Чи могла ромашка не зважати на слова інших квітів?
- ? Чи засмучують або ж, навпаки, підбадьорюють вас слова інших про вас?

Рефлексія.

Зіграйте в гру «Заряджаємо одне одного». Кожна дитина говорить комплімент або слова підтримки однокласникові/ці.

Поміркуйте, які корисні звички допоможуть вам бути в ресурсному стані щодня.

7. Приймати і бути прийнятим

Методична розробка «Приймати і бути прийнятим» розрахована на 2 академічні години та призначена для опрацювання з учнями 1–4 класів.

Мета:

спонукати учнів дізнаватися більше про можливості вдосконалювати простір навколо себе, щоб він був комфортним для всіх людей; навчити дітей позитивних реакцій на різні ситуації в їхньому житті.

Цільові знання:

учні дізнаються, що навіть безвихідні ситуації можна вирішити; розуміють, яку роль відіграє простір навколо нас, і чому не для всіх він може бути зручним.

Результати:

учні створять «квітку щастя» свого класу, що допоможе їм впоратися, коли сумно; учні спільно обдумають і запишуть ідеї для покращення простору, в якому живуть персонажі казки.

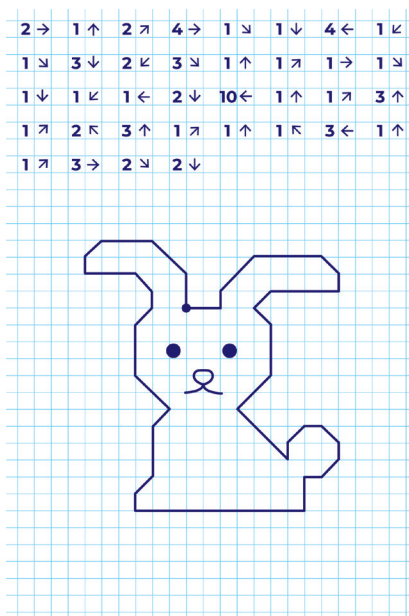
Додаткові матеріали:

схеми, кольорові олівці, ватман, проєктор, ноутбук.

7.1. Що я роблю, коли мені сумно

Запропонуйте учням створити зображення за підказками.

Шаблон

Коли учні розгадають зашифроване зображення, повідомте їм, що саме зайчик буде головним героєм заняття.

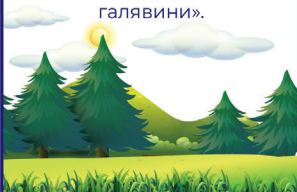
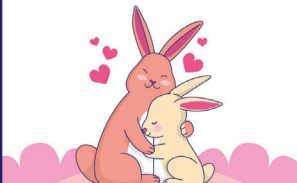
Далі запропонуйте учням уважно послухати казку Оксани Драчковської «Зайчик-нестрибайчик та його смілива мама» на каналі Українського інституту книги: [365 казок на ніч | Оксана Драчковська «Зайчик-нестрибайчик та його смілива мама»](#)

Завдання. Поділіться на групи по 4–5 осіб.
Відтворіть послідовність подій у казці.

«Зайчик народився теплого весняного дня на краю великої лісової галявини». 	«То був надзвичайно сумний день для родини Зайців. Мама плакала, тато журився, а всі братики та сестрички Зайчика розгублено принишкли».	«Наступного дня тато дістає з комори свою скриньку з інструментами і почав щось майструвати».
«Зайчик сміявся від щастя, а його братики та сестрички весело стрибали навколо. Навіть мама нарешті припинила схлипувати й усміхнулася».	«Зайчик-нестрибайчик аж підскакував від нетерпіння у своєму візочку. Він так давно мріяв про цей день, уявляв, яким буде клас, якими будуть учителі, скільки всього цікавого та захопливого розкажуть на уроках».	«Зайчик-нестрибайчик, досі бадьорий і балакучий, принишк і занурився у свої думки, ніби передчуваючи щось недобре».
«Весь день мама Зайчиха втішала і забавляла Зайчика-нестрибайчика». 	«— Добрий день, — насамперед увічливо привіталася вона. — Нам потрібен міст через струмок біля школи. А ще нова дорога вздовж Великого яру».	«— Мамо, мамо, будують міст! — вигукували вони хором».
«А коли вчителька мови та літератури пані Лань організувала театральний гурток, Зайчик-нестрибайчик першим туди записався».	«Коли ж стежка закінчилася, то всі по черзі несли Зайчика-нестрибайчика на плечах, залишивши візок посеред лісу».	«Мама Зайчиха, подбавши про свого сина, вирішила не зупинятися і допомагати іншим лісовим звірятам».

Зверніть увагу на емоції зайчиків. Що вони робили, коли хтось з них засмучувався?

- ? Що зробив тато Заєць, коли мама Зайчиха засмутилася через діагноз лікаря?
- ? Що зробила мама Зайчиха, коли тато Заєць повернувся із синочком Зайчиком додому, так і не діставшись до школи?

Завдання. Запропонуйте учням написати або намалювати 1–2 речі, що засмучують їх, а далі по колу поділитися ними з однокласниками, відповідаючи на питання:

- ? Чому тебе це засмучує?
- ? Що ти робиш чи можеш зробити, щоб почуватися краще?

Якщо учням складно відповідати на друге запитання, ви можете долучатися, а також залучати інших дітей, аби спільно згенерувати рішення.

Завдання. Аби завершити заняття на позитивній ноті, складіть спільно з учнями квітку щастя вашого класу: запишіть на пелюстках якомога більше ідей, що допоможуть почуватися краще, коли комусь стає сумно.

Наприклад, провести заняття надворі, зібрати різнобарвного листя восени, зіпнути сніговика взимку, побігати по калюжах після дощу, поговорити з другом / подругою.

7.2. «Ласкаво просимо ВСІХ»

Пригадайте історію з попереднього заняття. Послухайте казку ще раз.

Завдання. Запропонуйте учням відповісти на запитання до тексту, не використовуючи при цьому слів. Вони можуть відповідати за допомогою малюнків, жестів, сценок.

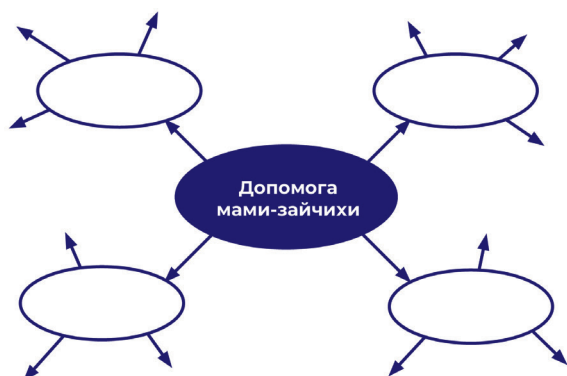
- ? Як Зайчику таки вдалося потрапити до школи?
- ? Як Зайчика прийняли його однокласники?
- ? Як навчався Зайчик?
- ? Про що таємно мріяв Зайчик-нестрибайчик?
- ? Що зробили друзі, коли стежка в лісі закінчилася і візок вже не міг проїхати?

Поверніться до заголовку казки. Хто ще, окрім Зайчика-нестрибайчика є головним героєм казки? Чому маму Зайчика авторка називає сміливою?

Завдання. На основі почутого створіть з учнями діаграму допомоги мамі Зайченяти.

Що змінилося в лісі завдяки мамі Зайчисі? Доповніть схемку власними ідеями: що ще можна змінити або вдосконалити, аби всім жителям лісу було максимально комфортно. Доповніть діаграму власними ілюстраціями.

Рефлексія.

Киньте гральний кубик, якщо випало число:

1 — який настрій у тебе переважав під час цих занять? чому?

2 — про що ти замислився/замислилася під час опрацювання казки?

3 — чого навчила тебе ця історія?

4 — що ти робитимеш по-іншому після цих занять?

5 — що б ти хотів/хотіла змінити у своєму просторі, аби він був комфортним для всіх людей?

6 — кому б ти порадив/порадила казку про Зайчика-нестрибайчика? Чому?

8. Значення сім'ї в моєму житті

Методична розробка «Значення сім'ї в моєму житті» розрахована на 2 академічні години та призначена для опрацювання з учнями 1–4 класів.

Мета:

спонукати учнів мислити про свою сім'ю як цілісний організм, у членів якого є багато спільного, але вони також мають власні бажання і мрії, до здійснення яких може бути причетним кожен.

Цільові знання:

учні розуміють важливість сім'ї (близьких людей) у їхньому житті, знають, яку роль вони можуть відігравати у своїй сім'ї, чим можуть послужити. Знають, що Бог є прикладом безкорисливої любові.

Результати:

учні створять герб сім'ї, опираючись на те, чим їхня сім'я вирізняється, що для неї найважливіше. Також напишуть листа собі в майбутнє, де розкажуть про найкращі моменти, проведені з сім'єю. Окрім цього, учні проведуть інтерв'ю зі своїми близькими та на їхній основі заповнять шаблон «Я і моя сім'я».

Додаткові матеріали:

шаблони для друку, кольорові олівці / фломастери, аркуші А4, чайні пакетики, свічка, ложки, віск, монетки.

8.1. Моя сім'я — яка вона?

У давні часи родина була наче маленьке царство. Знатні родини навіть мали символи визнання, які звеличували їхню силу та владу — герби.

Уявіть тільки, якби зараз кожна сім'я також мала свій герб. Яким би був герб вашої сім'ї? Сьогодні ми створимо такі герби.

Та перш ніж учні почнуть створювати власні герби, запропонуйте їм розглянути герби відомих українських родин та спробувати їх «прочитати», скориставшись підказкою

Дорошенка

Шептицьких

Мазепи

Терещенків

«Символи геральдики».

Символи геральдики

щит

захист, слава та перемога

книжка

знання, розвиток

перо

розумова праця, освіченість

золото

могутність, багатство, віра, справедливість

**зірка, місяць,
хрест**

мужність, хоробрість

Символи геральдики

	лук і стріли	перемога
	підкова	успіх, фортуна
	серце	шляхетність, любов до ближнього
	сонце	символ істини, провидіння, багатство і достаток
	обладунки, шолом, мушкет	здатність захищатися
	корона	володіння (зокрема земельні), влада, панування
	меч	захист, просвітництво, влада
	дерево	підтримка, родючість
	лев	хоробрість, сила, влада
	сова	мудрість, кмітливість
	вовк	перемога над злом
	змія	вічне життя, нескінченність
	орел	влада, могутність, сила, великодушність
	дуб, жолуді	мудрість, довголіття, сила, витривалість, боротьба, перемога
	лілія	невинність, королівська квітка
	рука, що тримає меч	мужність, хоробрість

Символи геральдики

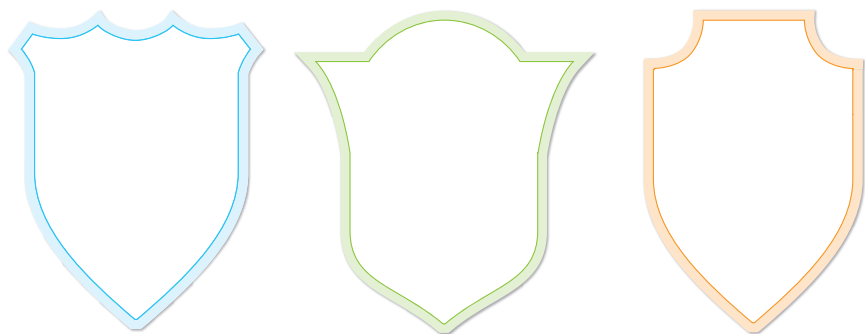
	ведмідь	сила, хитрість, лютість у захисті Батьківщини
	колоски	працьовитість, миролюбність, землеробство, багатство
	лелека	пильність у боротьбі з ворогами
	ангел, архангел	хорообрість, честь, мудрість, стійкість
	ворон	передбачливість, довголіття
	голуб	чистота, смирення, символ Святого Духа
	дзеркало	правдивість, чесне виконання обов'язків
	троянда	краса, досконалість, любов, чистота, гордість
	свічка	служіння, творення

Аби створити власний герб, учні мають обрати символи з підказки, які найбільше підходять їхній сім'ї, а також можуть додати власні. Щоб учні знайшли символ своєї сім'ї, запропонуйте їм подумати над такими питаннями:

- ? Як ви любите проводити спільний час?
- ? Що вас об'єднує: улюблений колір, їжа, гра, тваринка та ін.?
- ? З чим асоціюється ваша сім'я в інших людей?

Нагадайте учням, аби вони виконували свою роботу індивідуально, адже герб кожної сім'ї має бути унікальним.

Після завершення завдання, запропонуйте учням по одному виходити перед класом і розповідати про те, що зображено на їхньому гербі, і чому. Далі учень може почепити свій герб на дошку і повертатися за парту.

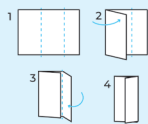
У часи популярності гербів люди спілкувалися за допомогою листів. Запропонуйте учням написати собі листа в майбутнє, де вони розкажуть про найщасливіші миті, що відбувалися в житті їхньої сім'ї. Це буде не звичайний лист, а лист з минулого. Щоб учні могли його підготувати, роздайте їм інструкції.

Виготов стародавнього листа

Змочи папір чайним пакетиком. Що більше бризок і плям, то «старішим» виглядатиме лист.

Склади листа втрое.

Зачекай 1-2 хвилини, поки віск висохне, і обережно витягни монету. Готово!

А Б В Г Д Е Ж З І
Є Ї Л М Н О П Р С Т
У Ф Х Ц Ч Ш Щ Ъ Ы Ь Я

Коли папір просохне, напиши листа. Першу букву листа можеш написати скорописом.

З допомогою дорослих розтопи віск на ложці над свічкою.

Налий трішки воску на край листа і приклади монету.

Розшифруй фразу, починаючи з літери «К» й записуючи за нею кожну наступну третю літеру. Дізнайся, що Пилип Орлик міг би написати на своїй печатці.

К					
					—
					.

(Джерело: Discursus.com.ua)

Рефлексія.

Запитайте учнів про їхні враження від завдань уроку: що далось складно, а над чим було легко працювати, чи цікаво їм було виконувати завдання. Запропонуйте поміркувати над тим, яку користь для них мають виконані завдання? Нехай учні висловлюють свої думки.

Завдання на опрацювання вдома

Запропонуйте учням до наступного заняття провести інтерв'ю з членами сім'ї, розпитати про їхні захоплення, те, як вони люблять проводити вільний час, що найбільше цінують у своїй роботі, чого давно не робили, але хотіли б зробити, за чим сумують, що робить їх щасливими, які дрібнички їм подобаються. Роздайте учням анкети.

Інтерв'ю

1. Ім'я і роль в сім'ї

2. Де працюєш, навчаєшся

3. Що любиш робити
у вільний час?

4. Чого б ти хотів(-ла)
навчитися?

5. Яка твоя мрія?

6. Що робить тебе
щасливим(-ою)?

7. За чим ти сумуєш?

8. Яку книжку ти візьмеш
зі собою в подорож?

9. Чи є якийсь фільм/мультфільм, який
ми могли б переглянути разом?

10. Чи є в тебе улюблене
місце? Чому саме воно?

11. Назви свої улюблені
колір, продукт, рослину
та ін.

8.2. Я — частина сім'ї

*«А коли хтось про своїх, особливо ж про домашніх, не дбає,
той віри відцурався: він гірший, ніж невірний»
(1 Тимотея 5:8)*

Напишіть на дошці словосполучення «безкорислива любов», запитайте учнів, як вони його розуміють, що для них означають слова «безкорислива» та «любов».

З учнями 1 класу перегляньте один мультфільм на вибір. Обговоріть, як проявляється безкорислива любов у запропонованому сюжеті.

Спитайте учнів:

- ? Як себе поводити герої мультфільму? Хто з них проявляв любов до інших, а хто — ні?
- ? Чи всі чинили справедливо? Чи завжди любов і справедливість — це одне і теж?

Для учнів 2–4 класу запропонуйте поставити невеличкі вистави-пантоміми (без слів, лише міміка і жести). Поки одна група учнів показує виставу, інші уважно дивляться, а після завершення коментують, що вони зрозуміли з побаченого, які емоції вони «прочитали» на обличчях героїв і як саме проявилася в цій сценці безкорислива любов.

1. Немилосердний слуга

Ролі: пан, слуга, співслуга,
товариші пана.

Сценарій:

Дія 1. Одного разу пан вирішив звести рахунки зі своїми слугами. До нього привели слугу, що заборгував пану 10 тисяч талентів (грошова одиниця). Пан вже хотів продати того слугу, бо той не мав чим сплатити свій борг. Та раптом чоловік впав пану в ноги і почав благати його дати ще трохи часу на повернення коштів. Врешті пан змилюсердився і відпустив слугу, дозволивши йому не віддавати той борг.

Дія 2. Коли слуга вийшов від пана, то зустрів свого співслугу, що був винен йому 100 динаріїв. Співслуга просив дати йому ще трохи часу на повернення боргу, але слуга не захотів його і слухати. Натомість він кинув його у в'язницю, аж поки той не віддасть борг.

Дія 3. Товариші пана побачили, що зробив слуга, і пішли розповісти все панові. Тоді пан наказав ув'язнити того слугу за те, що він не змилюсердився на своїм боржником.

? Про що ця історія? Як ви її зрозуміли?

? Чому врешті-решт чоловік був покараний?

? Хто з персонажів проявив безкорисливу любов? Чому він це зробив?

2. Добрий самарянин

Ролі: чоловік, розбійники, священник, левит, самарянин, осел, господар заїзду.

Сценарій:

Дія 1. Чоловік ішов з одного міста до іншого. Дорогою на нього напали розбійники, пограбували, побили і втекли. Чоловіка залишили посеред шляху, він не мав сили навіть встати.

Дія 2. Тією ж дорогою йшов священник. Він побачив скаліченого чоловіка, але звернув трохи вбік і пішов собі байдуже. Після того тут проходив левит (це такий священнослужитель). Він подивився на бідолаху, що лежав край дороги, але допомагати також не став.

Дія 3. Надійшов самарянин (вважався чужинцем), побачив чоловіка й не зміг його залишити. Він перев'язав його рани, промив їх, посадив на свого осла й відвіз до заїзду, де спинялися відпочити люди під час довгих подорожей. Самарянин заплатив господареві заїзду, щоб він добре піклувався про пораненого чоловіка, поки сам самарянин повернеться назад.

? Хто для вас є близькою людиною — вашим ближнім?

? Чи правильно вчинили священник і левит, коли пройшли повз пораненого чоловіка?

? Яку чесноту проявив самарянин, коли допоміг незнайомцю?

3. Милосердний батько (блудний син)

Ролі: двоє синів, батько, слуги, друзі молодшого сина

Сценарій:

Дія 1. Жив чоловік і його два сини. Одного разу молодший син попросив віддати йому його частину майна, щоб він міг спробувати жити окремо. Батько поділив усе між синами, молодший поїхав в іншу країну.

Дія 2. Хлопець жив у далекому краю, бездумно розважався з друзями, не турбувався про майбутні дні. Але його багатство закінчилося, друзі розбіглися.

Дія 3. Юнак голодував і змушений був працювати свинопасом. Він був би радий з'їсти навіть ту їжу, яку їли свині, але йому цього не дозволяли. Тоді він збирається повернутися додому й попросити в тата прийняти його хоча б наймитом.

Дія 4. Батько ще здалеку побачив, як додому повертається його молодший син. Змучений, голодний, у лахмітті. Він прийняв хлопця в обійми, все пробачив, одягнув сина, взув, дав дорогоцінного персня й наказав готувати бенкет на честь повернення.

Дія 5. Старший брат образився, бо батько так добре прийняв молодшого сина, який розтратив усе багатство, зганьбився й повернувся додому як жебрак. Але батько заспокоїв старшого сина, адже не шкодував нічого для жодного з них. А за молодшого варто тішитися, бо він повернувся до доброго й чесного життя.

- ? Про що ця історія? Які думки й емоції вона у вас викликає?
- ? Як ви гадаєте, чому батько так любляче прийняв свого сина назад додому?
- ? Уявіть, що ви зробили щось таке, що засмучує ваших маму чи тата, але все зрозуміли й попросили вибачення. Як поведуться тоді ваші батьки?

Рефлексія

Запропонуйте учням поділитися враженнями від ролі акторів та ролі глядачів: що діалоги їм складніше, що їм сподобалося робити більше? Чи складно було передати/зрозуміти емоції героїв: які саме і чому?

Безкорисливу любов не обов'язково проявляти лише в таких складних ситуаціях, що описані в цих історіях. Вона може нам посприяти в стосунках з членами нашої сім'ї. **Попросіть учнів поміркувати над тим, як вони можуть проявляти безкорисливу любов вдома.**

Запропонуйте учням проаналізувати анкети, над якими вони працювали вдома, поміркувавши над такими запитаннями:

- **чого ви можете навчитися від кожного члена своєї сім'ї?**
Це можуть бути якісь знання, вміння або риси характеру.
- **як ви можете допомогти членам вашої сім'ї втілити їхні мрії?**
Це може бути якийсь маленький крок до цієї мрії. Наприклад, якщо брат мріє про машину, ви можете змайструвати брелок для майбутніх ключів або скарбничку для накопичень з підписом «На машину брата», куди всі члени сім'ї кидатимуть гроші.

- **порівняйте анкети і подивіться, чи є у вас щось спільне з членами вашої сім'ї**
(можливо, ви з сестрою маєте однаковий улюблений предмет у школі, а з мамою — улюблене заняття у вільний час)
- **складіть плани про спільне часопроведення на найближчий місяць, врахуйте вподобання фільмів, місць та бажань усіх членів сім'ї**

Рефлексія

Запропонуйте учням поділитися висновками із заповнених шаблонів: чи на всі питання вдалося відповісти, чи знають вони, що робитимуть із членами сім'ї найближчим часом?

Учні також можуть (за бажанням) обмінятися заповненими шаблонами, аби почерпнути собі ідеї для втілення мрій і спільного часопроведення у своїх однокласників.

9. Мій дім — моя планета. Я — громадянин України

Мета:

показати учням, що від них напряду залежить те, на якій планеті житиме людство, адже кожна дія має свій позитивний або негативний наслідок та вплив на світ навколо нас.

Цільова аудиторія:

1–4 класи.

Цільові знання:

учні розуміють, що вони є частиною планети загалом та своєї країни зокрема, а тому мають брати на себе відповідальність за їхній стан та розвиток.

Результати:

учні створюють практичні сценарії їхніх дій відносно планети та своєї країни.

Додаткові матеріали:

додатки, презентація, qr-коди, доміно, настільна гра, матеріали для проєктів.

Конструктор уроків

Перед уроком підготуйте кубик з темами, за якими працюватимуть учні. Учні можуть випадково обирати дві теми дня, розділивши шість граней кубика на три заняття.

9.1. Усміхнись світу!

Кожен наш вчинок має наслідки! Недостатньо «думати», що ми любимо нашу Землю, необхідно діяти і тоді ми зможемо побачити дивовижні речі.

Поставте учням запитання:

- ? Якими можуть бути наслідки усмішки?
- ? Що ви відчуваєте, коли до вас усміхаються?
- ? А коли усміхаєтеся ви? Чи змінюється ваш настрій?

Перегляньте мультфільм «Кульбаба» (00:22–2:26)
та обговоріть його.

- ? Куди приземлилися зернинки із кульбабки?
Що трапилося із зернинкою, що потрапила на бруківку?
- ? Яким був чоловік на лавці? Що в ньому змінилося, коли він побачив кульбабку, яка виросла посеред бруківки?
- ? Що чоловік сказав до кульбабки? Як ви думаєте, чому він сказав саме ці слова?
- ? Що може змусити тебе усміхнутися, подарувати тобі надію? Уяви це в деталях, заплучивши очі і сівши зручно. Як ти відчуваєшся?

Кожна наша дія має певні наслідки, за які ми несемо відповідальність. Запропонуйте учням **1-2 класів** згенерувати разом ідеї про те, які позитивні та негативні сліди людина може залишати на Землі.

Громадська Спілка
КАТОЛИЦЬКА
ОСВІТА

Позитивний слід

1
2
3
4
5

Негативний слід

1
2
3
4
5

(джерело: "Розвиток дитини")

(джерело: «Розвиток дитини»)

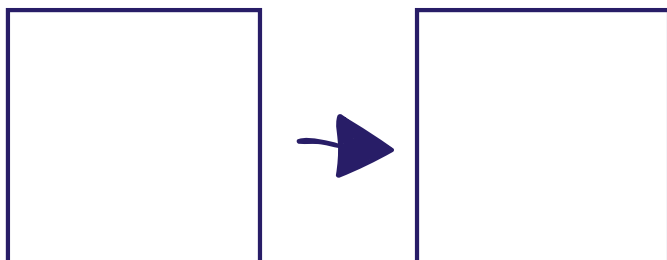
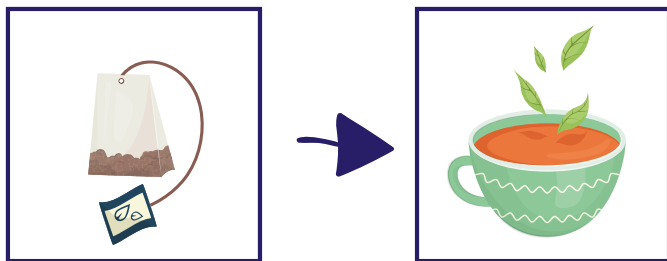
Запропонуйте учням **3-4 класів** заповнити таблицю повсякденними діями, які стосуються поведінки з речами, природою та іншими людьми, і подумати, якими є наслідки цих дій (у таблиці показано приклад роботи на уроці, однак учні можуть запропонувати власні варіанти):

Дія 	Наслідок
я витрачаю багато паперу, а тому раз на місяць викидаю кілька кілограмів паперових відходів	для виготовлення паперу використовують деревину, тому чим більше ми його витрачаємо, тим більше вирубують дерев
у нашому холодильнику часто залишаються продукти, які псуються, бо ми не встигаємо їх їсти	неправильне використання ресурсів: одні люди викидають їжу в той час, як інші голодують
після пікніка ми не прибрали за собою, бо були втомлені	засмічені території узлісь чи береги річок, де проживають різні тварини
навесні люди продають букети з підсніжників	підсніжники починають зникати як вид
підірвана ГЕС	затоплені міста і села, знищена флора та фауна
неконтрольований гнів	скривджені близькі та друзі

? Чи існують способи, що допомогли б нам змінити ці наслідки?

Для **1-2 класів** запропонуйте намалювати те, чим можна замінити речі, що забруднюють наше довкілля :

Рефлексія.

Запитайте учнів, що їм найбільше запам'яталося із цієї частини уроку? Яке із завдань було найцікавішим? Чи дізналися вони щось нове?

Що і чому вони планують змінити у їхній поведінці щодо речей та людей навколо них?

9.2. Час саме зараз!

Кожен день — правильний час для початку, щоб покращити нашу поведінку.

Україна дуже потребує, аби її громадяни розповідали про неї, поширювали цікаву, корисну та правдиву інформацію, популяризували її. І кожен з вас також може долучитися до цієї місії.

Запропонуйте учням зіграти в **гру «Пізнай Україну»** (додається до методички) та дізнатися більше про Україну.

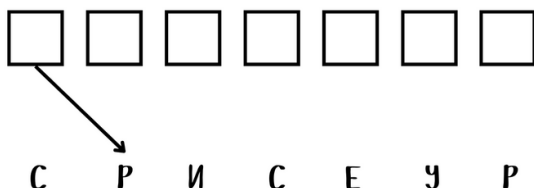
Також ви можете зіграти в онлайн-гру «Знай своє» (вчитель транслює на великому екрані, діти називають правильні відповіді, а він перетягує варіанти)

9.3. Тільки те, що необхідне!

Склади слово і дізнайся тему уроку.

Склади слово

На дошці прикріплені зображення ресурсів, які потребують бережливого ставлення (світло, вода, їжа, одяг і взуття). Запропонуйте учням подумати над тим, якими діями ми можемо зберегти ці ресурси. Записуйте тезово їхні пропозиції (зразок наведено нижче у таблиці).

РЕСУРСИ	ПРАВИЛА КОРИСТУВАННЯ
	• <i>вмикати світло лише в кімнатах, де ви перебуваєте</i> • <i>купувати економні лампочки</i>
	• <i>закривати кран, коли не використовуємо воду</i> • <i>не викидати сміття, відходів у водойми</i> • <i>прибирати біля водойм</i>
	• <i>берегти одяг, аби він прослужив довше</i> • <i>одяг, який вже не носимо, віддати іншим</i>
	• <i>заощаджувати, замість того, щоб витратити всі кишенькові</i> • <i>давати частину коштів на благодійність</i> • <i>витратити гроші обдумано (заздалегідь складати списки покупок)</i>
	• <i>перед покупкою продуктів складати список необхідного, щоб не придбати зайвого</i> • <i>харчуватися продуктами, що не шкодять здоров'ю</i> • <i>залишки органічної їжі закопувати, аби вона ставала добривом</i> • <i>ділитися їжею з голодними</i>

Перегляньте відео, яке допоможе зрозуміти,
чому нам варто берегти ресурси:

“Laudato Si” (Лист Папи Франциска про дбання
нашого спільного Дому)

Рефлексія.

Запитайте учнів, чи чули вони раніше про ці проблеми? Чи знали, що ресурси Землі потрібно економити? Які з опрацьованих під час уроку ресурсів, вони готові почати економити вже зараз? Які саме дії вони готові робити?

9.4. Кожна річ є даром!

Кожна людина, кожна річ існують як дар для іншого.

Запропонуйте учням знайти перелік слів та поміркувати, як вони пов'язані між собою.

Е	Д	Т	А	С	П	Ю	В	Я
Я	С	П	Р	О	А	Д	А	Р
О	В	Л	С	Н	Ж	О	Р	І
Ж	І	О	И	Ц	С	Т	Е	К
А	Т	Д	Д	Е	Р	Е	В	А
В	Ю	И	Ж	А	Ц	І	С	П
Л	О	Ц	Н	Л	Т	Ю	Ж	І
Д	Е	А	Ж	И	Т	Т	Е	Е

Знайдіть слова:

сонце
світ
плоди
дерева
вода
життя
дар
ріка
квіти
людина

Слова перетинаються між собою, можуть бути написані горизонтально, вертикально та по діагоналі.

Зіграйте в рухливу гру «Дніпро»

Учасники діляться на 2–4 команди (залежно від загальної кількості). Гра складається із 3-ох слів:

«Дніпро»
стрибок вперед

«Лівий берег»
стрибок вліво

«Правий берег»
стрибок вправо

Учасники формують довільну кількість колон (наприклад, 2–4) з приблизно однаковою кількістю гравців у ній.

Також є ведучий-аніматор. Ведучий озвучує команди (цих 3 слова). Гравці мають виконувати дії в залежності від почутого слова. Гравець, який замість стрибка в правильну сторону, стрибає в протилежну сторону — вибуває. Гра триває до моменту, поки не залишиться лише один переможець.

Запропонуйте учням пройти тест «Який ти друг?»

*(з кн. «Незвичайна дружба у світі рослин і тварин»
Емілії Дзюбак)*

Чи сприймаємо ми людей навколо себе як дар, чи замислюємося про наше ставлення до них. Оскільки всі ми — рослини, тварини та люди — пов'язані між собою, пропоную дізнатися, яким би другом ви були у світі тварин:)

Рефлексія.

Запитайте учнів, чи згодні вони, що все у світі пов'язане? Чи правдиві результати тесту щодо них і того, як вони дружать з іншими?

1 Друг хоче з тобою поговорити. Раптом приїжджає продавець морозива і роздає безкоштовні ласощі. Що робитимеш?

☐ Хвилинку, хвилинку — безкоштовне морозиво? Тут щось не так!

☐ Запрошу друга додому. В мене є морозиво в морозилці. З ним розмова буде приємніша.

☐ Пригадаю собі, що сьогодні не обідав, і піду геть.

☐ Візьму безкоштовне морозиво і поділюся ним із другом.

☐ Звичайно, що я виберу морозиво!

☐ Подружуся з продавцем морозива, і разом з другом ми з'їмо все морозиво, яке він мав.

2 Під час занять ти і твій друг ведете себе занадто голосно, тому вчителька вас розсаджує. І що тепер?

☐ Ми з другом надсилатимемо одне одному секретні повідомлення мовою, відомою тільки нам. Ніхто не зможе нас розлучити!

☐ Я відразу заприятелюю з новою подружкою (новим другом), що сидить поруч.

☐ Світ не має сенсу без друзів. Я спустошений. Тому зроблю все, щоб учителька знову почала нам довіряти.

☐ Я триматиму все у собі, щоб дати вихід відчаю вдома. Цілу ніч плакатиму в подушку.

☐ Ображатимуся спочатку на вчительку, а потім на свого друга - він виглядає недостатньо пригніченим.

☐ Нарешті я матиму трохи часу, аби подумати про декілька невиконаних справ.

3 Під час екскурсії ви з другом зустрічаєте когось, хто хотів би приєднатися до вашої групи. Новий знайомий та твій друг добре ладнають. Що ти думаєш про це?

☐ Мене це зачепило. Невже мій друг збирається мене зрадити?

☐ Ми чудово проводимо разом час.

☐ Новий знайомий має зі собою атлас з метеликами. Скористаюся цією нагодою, щоб дізнатися про нові види.

☐ Я знаю, що для свого друга я є найголовнішим.

☐ Наш новий товариш справді чудовий. Можливо, одного дня я запрошу його до себе.

☐ Краще не може бути. Що нас більше, то веселіше.

4 Ти отримав у подарунок чудову настільну гру. Ви одразу ж починаєте грати в неї зі своїм другом. Нажаль, ти постійно програєш! Як ти поводишся?

- ☐ Мені все одно. Я ж граюся зі своїм другом.
- ☐ Добре, що друг перемагає, бо останнім часом він якийсь сумний.
- ☐ Мушу потренуватися і наступного разу перемогти.
- ☐ Ця гра нудна. Не хочу більше в неї грати.
- ☐ З мене досить! Ображаюся.
- ☐ Пропоную запросити до гри ще більше людей. Буде веселіше

5 Твій друг вже кілька днів ходить сумний і не хочєрозповісти, що його гризе. Як ти поведешся?

- ☐ Мабуть, у нього просто поганий настрій. Усе нормуль.
- ☐ Я запрошу його до себе. При смачному пирозі він напевно відкриється і щось розповість.
- ☐ Я також пригнічений.
- ☐ Розпитуватиму, що відбувається, аж поки не дізнаюся.
- ☐ Шукатиму компанію того, хто в кращому настрої.
- ☐ Запрошу друга погратися разом. Він одразу забуде про проблеми.

6 Твій друг приносить фломастери, про які ти завжди мріяв. Як ти відреагуєш?

☐ У нього є суперфломастери, але я маю суперові воскові олівці. Запропоную обмінятися.

☐ Позичу їх і намалюю плани нової конструкції.

☐ Попрощаюся з другом. Я мушу якнайшвидше купити собі такі ж.

☐ Заздрю йому і не хочу гратися разом.

☐ А я маю нові фарби, і з компанією знайомих ми організуємо мистецький конкурс.

☐ Запитаю, чи зможемо ми разом ним помалювати.

7 Останнім часом твій друг дивно поводитьься. Ти дійсно підозрюєш, що він не з цього світу. Що роби́тимеш?

☐ Супер! Я зрадію, що особисто знаю інопланетянина. Мушу похвалитися перед іншими!

☐ Це виглядає підозріло. Перевірю, чи навколо більше немає прибульців.

☐ Це мій найкращий друг, тож я, мабуть, також інопланетянин.

☐ Цікаво, він знається на ракетах? Можливо, допоможе мені якусь змайструвати.

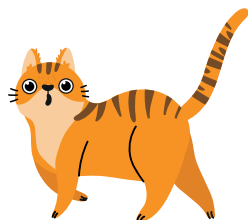
☐ Думаю собі, чи має хтось на Землі ним заопікуватися. Запрошу його на солодке.

☐ Встановлю пастку на інопланетян і перевірятиму час від часу, чи не потрапив він у неї. Ніколи ні в чому не можна бути певним!

Який колір у твоїх відповідях з'являється найчастіше? Перевір, до якого типу друзів ти належиш у тлумаченнях, поданих нижче.

Ти — КІТ

Незалежність і впевненість — твої переваги. Здається, ти трохи підозріливий і в дружбі тримаєш певну дистанцію, тому друг повинен докласти зусиль, щоби відповідати твоїм вимогам. Однак у кризових ситуаціях ти можеш втішити, обійняти і голосно муркотіти.

Ти — КРЕВЕТКА

Ти маєш надійне плече, як ніхто інший. Коли другові потрібні розуміння, розмови та увага, він завжди може прийти до тебе. Твій дім завжди відчинений. Проте ти не любиш гучних вечірок чи групових ігор. Віддаєш перевагу затишним домашнім зустрічам.

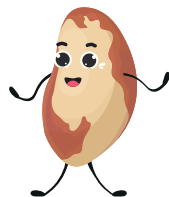
Ти — МУРАШКА

На дружбу у тебе мало часу. Ти постійно думаєш про те, що потрібно зробити. Пусті балачки не для тебе. Ти найкращий у дії, отже, якщо твоєму другові потрібна допомога в якомусь завданні — ти готовий допомогти у будь-який час дня і ночі.

Ти — КВАСОЛЯ

Ти і твій друг — нерозлучні. Всі знають вас як ідеальну пару, яка всіляко доповнює одне одного. Іноді ти здаєшся сором'язливим і замкнутим. Тобі важко налагоджувати контакти, але якщо все-таки подружишся з кимось, це буде дружба до смерті!

Ти — ДЖМІЛЬ

Ти постійно шукаєш ідеального друга. Кожна нова людина, з якою знайомишся, цікавіша тобі, ніж друг, якого знаєш роками. Ти біжиш за мріями, але, може, все-таки варто цінувати те, що в тебе вже є? Справжній друг — кращий за ідеального друга.

Ти — ЛЕВ

Ти — душа компанії. Всі мріють потоваришувати з тобою, тому в тебе зазвичай багато друзів. Як і належить справжньому леву, ти захищав би кожного без вагань. Ти, безперечно, надійний друг, і вмієш добре залагоджувати конфлікти. А ще ти — зірка серед друзів.

9.5. Відкрий дивовижні речі!

Світ сповнений дивовижних речей: від вершин, вищих ніж гори, до самого дна океану.

Запропонуйте учням зіграти **в доміно «Українці вперше»** (додається до методички).

Рефлексія.

Запитайте учнів, про які винаходи вони вже знали, а про які почули вперше? Який винахід їх вразив найбільше?

9.6. Ми всі пов'язані!

Коли щось трапляється, всі і все — чи близько, чи далеко — терплять наслідки.

Запропонуйте учням зіграти в рухливу гру **«Чим ми схожі?»**

(Джерело: Соціально-емоційне та етичне навчання: навчальна програма для ранньої початкової школи)

Приклад проведення:

Станьмо колом. Це — коло безпеки. Тут можна думати й почуватися так, як вам хочеться, і ніхто вас не судитиме і не коментуватиме.

Якщо те, що я зачитаю, стосується вас, заходьте всередину кола. Спробуймо провести цю вправу без розмов — просто спостерігайте за тим, що відбувається довкола.

- Зробіть крок усередину кола, якщо у вас є брат або сестра.
Тепер погляньмо, у кого ще є брат або сестра, а в кого немає. Повернімося до початкового кола. Повторюйте теж саме з іншими фразами:
- Зробіть крок усередину, якщо ви любите піцу.
- Зайдіть у коло ті, хто любить бавитися конструкторами «лего».
- Зайдіть у коло ті, хто любить спортивні або активні ігри.
- Ви помітили схожості між собою та ще кимось? Чим ви схожі? (Ці запитання дуже важливі, оскільки вони підштовхують дітей до розуміння спільностей між людьми).
- Я бачу, що не всі заходять у коло за кожним запитанням. А спробуймо так: хто любить бути щасливим і радісним, а не сумним, зробіть крок усередину кола.

- О, подивіться. Що відбулося?
- Гляньте, майже всі (чи всі) зайшли всередину кола! Здається, усім нам подобається бути щасливими, а не сумними. Повернімося до початкового кола.
- Зробіть крок усередину, якщо ви відчуваєтеся краще, коли вам радісно, і гірше, коли сумно.
- Озирнімося. Скільки нас тут?
- Зробіть крок усередину, якщо вам подобається, коли до вас ставляться з добротою, а не зі злобою.
- Озирнімося. Ми всі всередині кола?
- Схоже, нам подобається, коли люди ставляться до нас добре. Тепер повернімося назад.
- Зробіть крок у коло, якщо ви відчуваєтеся щасливішими, коли люди роблять вам щось хороше, а не щось погане.
- Озирнімося. Здається, усі ми щасливіші від доброти інших.
- Дехто з вас схожі між собою тим, що у вас, наприклад, однакова кількість братів і сестер. А ще ми всі схожі між собою тим, що нам хочеться бути щасливими і щоб до нас добре ставилися.

Перегляньте з учнями мультфільм «Бамбук»

- ? Як господар ставився до Бамбука? Як це впливало на нього?
- ? Як Бамбук відреагував на те, що господар вирішив його зрубати?
- ? Чим зміг послужити зрубаний Бамбук? Як це вплинуло на інших? Проведіть ланцюжок подій.

Проект «Колообіг усього у світі»

Поділіть учнів на групи (1–2 класи — можна робити один проєкт на клас, розділивши завдання між учнями, для 3–4 класів — можна запропонувати кілька проєктів) і запропонуйте обрати проєкти для опрацювання.

Проект 1. Контейнер для використаних батарейок.

Допоможіть учням зібрати інформацію про батарейки. Знайдіть відповідь на запитання: чому батарейки не можна викидати в контейнери з іншим сміттям? Дізнайтеся, який негативний вплив це матиме.

Підготуйте список місць, де можна здати батарейки у вашому місті (якщо такі є), а також пошукайте, де в Україні їх переробляють.

Змайструйте власний контейнер для використаних батарейок, підготуйте напис і поставте на місці, яке бачитимуть усі учні. Продумайте, коли і хто забиратиме батарейки і відвозитиме їх у спеціальний пункт збору.

Проект 2. Вторинне використання макулатури.

Допоможіть учням зібрати інформацію про те, що можна виготовити з використаного паперу. Запропонуйте їм самостійно придумати, які речі вони могли б створити з паперу, який вони вже використали. Знайдіть пункт збору макулатури у вашому місті.

Зберіть використаний папір у класі та зробіть з нього, наприклад, іграшки. Організуйте виставку виготовлених іграшок та запросіть учнів інших класів. Папір, що залишився, зберіть і віднесіть у спеціальний пункт.

Проект 3. Сортивання сміття.

Допоможіть учням зібрати інформацію про те, як правильно сортувати сміття, зробіть буклет або постер з правилами сортування. Подумайте, які відходи зазвичай з'являються у вашому класі і чи потрібно їх розділяти. Створіть власноруч контейнери для різних видів сміття. Дізнайтеся, чи є у вашому місті чи в сусідніх містах пункти для сортування сміття.

Проект 4. Догляд за квітами.

Допоможіть учням зібрати інформацію про те, як правильно доглядати за квітами, як їх пересаджувати, які умови потрібно забезпечити для їхнього комфортного росту.

Оберіть квіти, які б ви хотіли посадити в горщики або на території школи, дізнайтеся, як за ними доглядати. Придбайте та посадіть квіти, створіть графік чергувань по догляду за квітами.

Рефлексія.

На різних етапах проєкту просіть учнів ділитися їхніми враженнями від спільної праці та емоціями, які вони відчувають.

Як впровадити м'яку навичку чи певну цінність у повсякденне життя?

Щоб навичка або цінність справді стали частиною життя, недостатньо лише про них говорити — їх потрібно проживати щодня. Це означає створювати ситуації, в яких учні й учениці, вчителі та вчительки можуть проявляти, тренувати й усвідомлювати обрану навичку чи цінність у реальних діях.

Коли співчуття, відповідальність, критичне мислення або вміння співпрацювати стають природною частиною уроків, спілкування й особистих рішень, тоді навчання виходить за межі підручника і формує людину, здатну діяти осмислено, з повагою до себе та інших.

Пропонуємо покроковий алгоритм, що допоможе впровадити навичку чи цінність у життя вчителя/вчительки, учня/учениці.

- 1. Спільна робота педагогічного колективу:** розробка плану роботи, актуалізація тем відповідно до потреб часу і запитів учнів/учениць.

Опиралися можна на [«Пасторальні плани»](#) від ГС «Католицька освіта».

- 2. Проведення занять з учнями та ученицями на обрані теми** (використовуючи розпрацьовані або власні методичні матеріали).

Методичні матеріали: [ГС «Католицька освіта» | Матеріали](#)

3. Виділення заняття, на якому спільно з учнями та ученицями вчитель/вчителька розпрацює **алгоритм впровадження нової цінності чи навички в повсякденне життя** своє та класу.

*Розглянемо на прикладі цінності — **Стосунки**.*

- а. Розбираємо на занятті, що таке **стосунки** для кожного/кожної з нас.
- Якими, на наш погляд, мають бути стосунки?
 - Навіщо будувати стосунки?
 - З ким можна будувати стосунки?
 - Чи потрібно працювати над стосунками постійно?

Про кожну цінність/навичку організуйте обговорення і її пояснення відповідно до віку учнів. Використайте історію, уривок з відео, приклади з повсякденного життя, власний досвід. Також ви можете скористатися готовими матеріалами, що згадуються вище.

- б. Складаємо список дій, що допоможуть нам і нашим учням/ученицям розвиватися.

Тут не варто себе обмежувати, ідей може бути безліч. Звісно ж, далі ви їх також зможете обговорити, щоб відкинути зайве та обрати лише найбільш суттєве. Важливо, щоб на цьому етапі учні та учениці були максимально залученими та пропонували ті способи впровадження цінності, що близькі саме їм.

Наприклад:

Стосунки — це про

- кожного дня сказати «дякую» комусь з близьких (навіть якщо здається, що немає об'єктивної причини за щось подякувати);
- знайти час на коротку молитву вранці/ввечері чи дорогою додому зі школи, адже так ми будуємо стосунки з Богом;
- бути ввічливим/-ою з однокласниками/-цями, колегами/колежанками: запропонувати чаю, притримати двері, подати куртку, понести важкий рюкзак чи інше.

.....

4. Впровадження певної цінності чи навички в повсякденне життя вчителів/вчительок та учнів/учениць. Відстеження прогресу.

Вчитель/вчителька, учні та учениці обирають для себе 2–3 щоденні звички, яких вони дотримуватимуться протягом місяця.

Для комфортного відстеження прогресу можна роздрукувати спеціальні картки (*наступна сторінка*).

Важливо, щоб кожен/кожна обрали таку кількість нових звичок, які вони зможуть з радістю виконувати кожного дня, але й такі, яких раніше не було в їхньому повсякденні, аби створити певний невеличкий виклик для себе та навчитися нового.

.....

5. Презентація та обговорення результатів вчителя/вчительки, учнів та учениць: що вдалося, що було складним і чому?

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30

ДОДАТКИ ДО УРОКІВ

та роздаткові матеріали

**Сестра розбила улюблену чашку Остапа.
Як відреагувати Остапу?**

- а) зламати іграшку дівчинки;
- б) вдарити її;
- в) пояснити, що йому дуже неприємна ця ситуація.

Іван розбив вазу з квітами. Мама питає, хто це зробив. Що зробити Івану?

- а) зізнатися;
- б) вигадати щось;
- в) втекти.

Ігор біг поміж партами й зіштовхнув дзеркальце Олі. Воно розбилося. Що зробити хлопчикові?

- а) сказати, що сама винна, бо поклала дзеркало скраю;
- б) попросити пробачення;
- в) не звертати уваги.

Павло образив Ілону. Вона збрехала вчительці, що він вкрав з її сумки печиво. Чи правильно зробила дівчинка?

- а) так, хоч так Павла покарають;
- б) ні, краще треба було сказати таке мамі або татові;
- в) ні, треба було поговорити з Павлом про те, чому вона образилася, і чому він більше не має так чинити.

Вероніка не дозволила своїй подрузі Майї переглядати свій телефон. Що зробити Майї?

- а) спробувати відгадати пароль і подивитися, що там, поки Вероніка не бачить;
- б) образитися, бо між найкращими подругами не може бути жодних таємниць;
- в) спокійно прийняти відмову, бо телефон Вероніки — її особиста річ, вона може не дозволяти нею користуватися.

Тимофій побачив, що хтось забув на парті ручку. Вона йому дуже сподобалася. Що варто зробити хлопчикові?

- а) взяти ручку зі собою, а наступного дня запитати в однокласників, хто її забув;
- б) забрати собі — все одно ніхто ж не дізнається;
- в) зіграти ручкою у футбол і залишити.

В Улянки був день народження. На честь свята вона роздала всім однокласникам по шоколадній вафельці. Андріани не було в школі, тому Улянка попросила Руслана передати їй вафельку (він живе по сусідству). Та хлопчик зголоднів і дорогою зі школи випадково з'їв вафлю. Що йому робити?

- а) зробити вигляд, що ніякої вафлі він передавати не мав;
- б) прийти до Улянки й сказати, що вафля випала з наплічника й загубилася;
- в) розповісти про ситуацію батькам і попросити купити нову вафлю для Андріани.

Ярослав узяв татову вудку на риболовлю з другом. Закидуючи, він зачепився гачком за гілку дерева й порвав волосінь. Як діяти Ярославу?

- а) зізнатися татові, що він узяв вудку без дозволу, й сталася така неприємність, попросити вибачення;
- б) покласти вудку на місце й зробити вигляд, що він її не брав;
- в) сказати татові, що менший братик заліз до татової шафки, розмотав волосінь і порвав її.

Яринка гралася слаймом. Він упав на білий килим і залишив рожеву пляму. Що робити дівчинці в такій ситуації?

- а) розповісти мамі або татові й спробувати відчистити пляму разом;
- б) пересунути на пляму свій столик або іграшки, щоб її ніхто не помітив;
- в) викинути слайм у смітник і сказати, що вона не знає, звідки взялася ця пляма, якщо питатимуть.

Мама просила Ореста не гратися м'ячем на кухні. Поки вона не бачила, він продовжував і розбив сувенір, який мама з татом привезли з відпустки. Як Орестові поводитися в такій ситуації?

- а) взяти м'яч і бігом втекти з ним на стадіон;
- б) зізнатися мамі в скоєному;
- в) вигадати історію, про те, як сувенір якимось чином упав і розбився сам.

Роман бігав по подвір'ї. Він зламав щойно посаджений пагін троянди, який мама просила обминати. Що робити хлопцеві?

- а) сказати, що собака наздоганяв kota і зламав троянду;
- б) розповісти правду;
- в) втекти.

Юля пішла до магазину з маминим гаманцем і забула його там. Коли повернулася, його там уже не було. Що робити, коли мама запитає, де гаманець?

- а) сказати так, як усе й було;
- б) сказати, що гаманець вкрав якийсь хуліган;
- в) сказати, що поклала його на місце, а куди він подівся звідти — не знає.

Тимко взяв ключі від татової машини, щоб погратися. Він випадково стукнув ними об великий камінь і, як з'ясувалося, працювати вони перестали. Тато не зміг відчинити двері, щоб потрапити в машину, і запізнився на роботу. Що має відповісти Тимко, коли тато питає його про ключі?

- а) вдати, що він вперше про це чує й навіть не знав, де ці ключі стояли;
- б) сказати, що він ключі бачив, але не брав їх;
- в) зізнатися, що він ними грався й випадково зламав їх.

Марко отримав двійку на контрольній. Неприємна ситуація. Як йому вчинити?

- а) вдати, що забув щоденник у школі;
- б) замалювати оцінку коректором;
- в) обговорити це з батьками.

Настя дуже втомилася після гуртків і сказала вдома, що їм не задали домашнього завдання, хоча це було неправдою. Наступного тижня батькам подзвонила вчителька Насті, щоб повідомити про невиконання домашнього. **Як Настя могла б уникнути цієї ситуації?**

Захар саме викидав з вікна наплічник Артема, коли вчитель зайшов до класу. Якими мають бути його наступні дії?

- а) спробувати втекти;
- б) пояснити все і попросити пробачення в однокласника;
- в) почати звалювати вину на Артема.

Мама попросила Вікторію прибрати вдома, бо вона сьогодні мусить затриматися на роботі й потребує допомоги. Дівчинка привела друзів, вони гралися, їли й пустували, а тоді побігли на майданчик. Коли мама прийшла з роботи, вдома був безлад. **Як варто було поводитися Вікторії в цій ситуації?**

Сашко їв мандаринки, а шкірки від них закидував за спинку дивана — ліньки було йти до смітника. Наступного дня тато знайшов їх під час прибирання. Що відповісти Сашку?

- а) зізнатися й прибрати;
- б) сказати, що він не їв мандаринів, тому не знає, звідки шкірки;
- в) сказати, що це, мабуть, менша сестричка. Їй лише три роки, тато повірить.

Леся виривала сторінки зі зошита, коли отримувала погані оцінки за домашню роботу. Батькам показувала лише хороші. Однак наприкінці року вони побачили табель з поганою підсумковою оцінкою і з'ясували правду. Тепер Леся кілька тижнів не може дивитися мультики. **Як дівчинка могла уникнути такої ситуації?**

Максим грався з молодшим братом Сергієм у пісочниці. Молодший брат вихопив у Максима з рук екскаватор, тому він штовхнув його. Сергій впав у кропиву й почав плакати. Що може вдіяти Максим?

- а) прибігти до мами першим і розповісти їй свою версію історії, у якій Максим — не винен;
- б) посміятися з брата, бо він плаксій;
- в) попросити пробачення в брата й допомогти йому.

Маргарита взяла в бібліотеці книжку. Хлопці в класі її порвали. Дівчинка так і не віддала книжку, бо їй стало соромно віддавати її такою. У кінці навчального року її батькам довелося заплатити штраф. **Як Маргарита могла уникнути цієї ситуації? Що мали б зробити ті хлопці?**

Марта і Наталя разом ходили на заняття з малювання. Якось учителька запропонувала всім учням взяти участь у конкурсі. Наталя намалювала картину сама. Марта ж попросила свого дідуся, який дуже гарно малював, допомогти. Марта перемогла в конкурсі, бо ніхто не знав, що роботу вона виконала не сама. Друге місце посіла Наталя. Як мала б вчинити Марта в цій ситуації?

- а) нічого не робити, перемога ж її;
- б) розповісти Наталі про допомогу дідуся й таким чином втішити подругу, що її картина — найкраща;
- в) розповісти про допомогу дідуся всім, щоб переможця конкурсу могли обрати чесно.

Макар грав у ігри на телефоні під час уроку математики. Коли вчителька хотіла записати в щоденнику зауваження, він збрехав, що забув його вдома. Згодом його батьків викликали на розмову до директора й удома його чекали неприємності. **Що треба було зробити Макару, щоб така ситуація не склалася?**

Оксана заздрила Олі, бо вона все встигала й була успішною в навчанні. Вона поширила між однокласниками брехливу чутку про Олю. У підсумку з дівчинкою ніхто не розмовляв кілька тижнів, а вона навіть не знала через що. **Що мала б зробити Оксана?**

- а) залишити все, як є, — нехай не тішиться, що в неї виходить все;
- б) зрозуміти, що вчинила погано, й сказати однокласникам, що вона збрехала;
- в) підтримувати свою брехню, щоб з дівчинкою й далі ніхто не дружив.

Іра запросила Олену після школи до себе в гості. Вони пішли після уроків разом, весело провели час, наговорилися. Коли Олена прийшла додому, мама з татом були дуже стурбованими — вони не знали, де дівчинка, а телефон у неї розрядився.
Що мала зробити Олена перед тим, як іти до подруги?

Назар взяв велосипед старшого брата, щоб покататися. Він поїхав на лісову дорогу й пробив колесо. Боячись, що брат буде злитися, він дуже довго не повертався додому й думав, що йому робити.
Що б ви порадили хлопчику?

Евеліна попросила старшого брата Святослава допомогти їй з домашнім завданням. Але він не хотів цього робити. Як хлопцеві правильно сказати про це?

- а) збрехати, що зараз має дуже багато роботи;
- б) проігнорувати прохання;
- в) пояснити, що зараз він не має бажання, але годинку відпочине й тоді зможе допомогти.

Христина прикрашала ялинку разом з мамою й татом. Залишилося почепити ангела на верхівку, але в той момент до батьків завітали добрі друзі. Вони попросили Христю зачекати, щоб почепити ангела пізніше. Проте вона не дочекалася й, намагаючись дістати до верхівки, впала разом з ялинкою. **Що треба було зробити дівчинці, щоб такої ситуації не виникло?**

У класі в Олексі була дівчинка Інна, яка не могла ходити самотужки, тому пересувалася в кріслі колісному. Хлопчик не хотів з нею дружити, бо вважав, що вона чимось гірша від нього. Що насправді треба було зробити Олексі?

- а) не звертати уваги на дівчинку;
- б) познайомитися з Інною ближче, розпитати дорослих, чому люди використовують такі крісла тощо;
- в) почати насміхатися з дівчинки й заохочувати до цього інших.

Арсен з друзями кидалися сніжками біля старенької сусідської хати. Одна дуже міцно зліплена сніжка Арсена полетіла у вікно й залишила в шибі тріщину. Що ви б порадили зробити хлопчику?

- а) втекти;
- б) піти до сусідів, пояснити все й попросити пробачення;
- в) звинуватити когось іншого.

Заняття 1.2 →

Клеммі

не може

схожа на

смішить братика, коли

їй подобається, як братик малює

не подобається, коли малює

любить

не зважає

не любить

дозволяє

Заняття 2.2 →

Ситуації	Інструменти, що допомагають бути відповідальними
прокидатися вчасно	
розкладати всі речі на свої місця	
дбати про гігієну	
вчасно виконувати завдання	
застеляти ліжко	
не спізнюватися	
складати використаний одяг	
не забувати ідеї	
вітати друзів та родичів з днем народження	

Заняття 3.2 →

Назва дослідження	Місце	Навчання	Взаємодія
Що намалювати?			

Заняття 3.2 →

«Дружнє середовище» для людей з порушеннями слуху та мовлення

Місце

Навчання

Взаємодія

Заняття 3.2 →

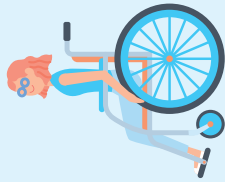
«Дружнє середовище» для незрячих людей

Місце

Навчання

Взаємодія

Заняття 3.2 →

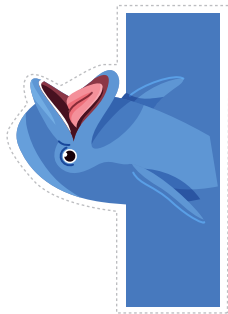
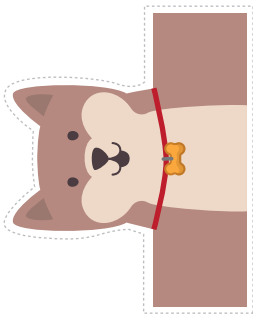
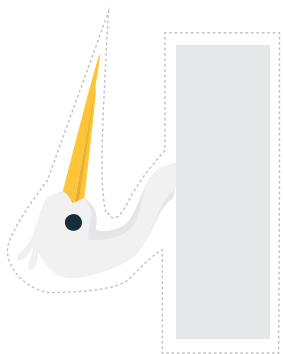
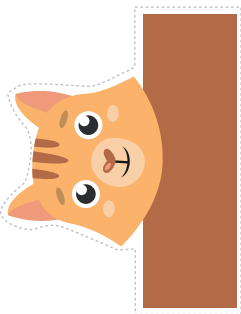
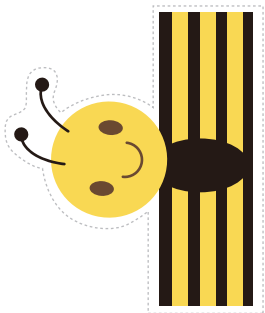
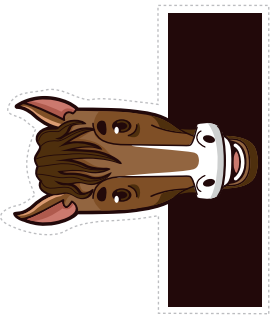
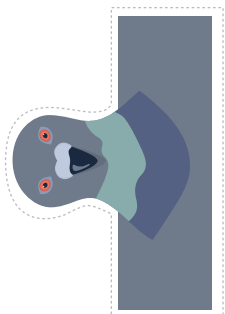
«Дружнє середовище» для людей у колісних кріслах

Місце

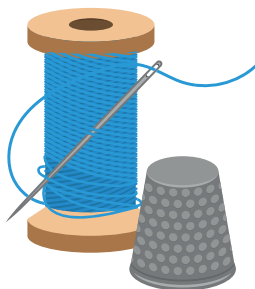
Навчання

Взаємодія

Заняття 4.1 →

Заняття 5.1 →

Які професії можуть бути пов'язані
з футбольним м'ячем?

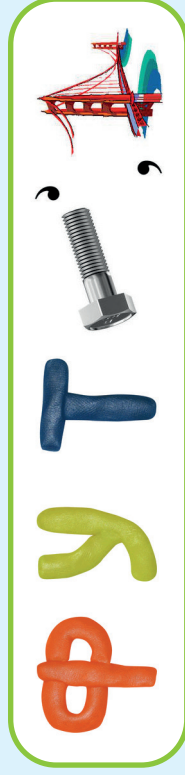
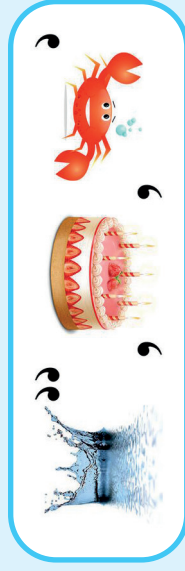

.....

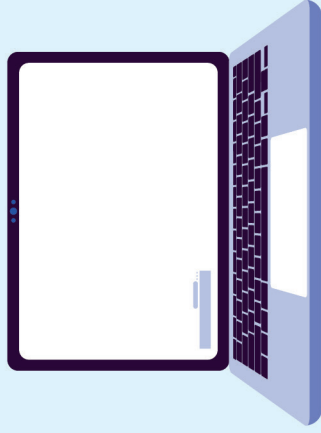
.....

.....

Розгадайте ребуси, щоб дізнатися, які це професії, а також додайте власні ідеї.

Заняття 5.1 →

Які професії можуть бути пов'язані
з ноутбуком?

.....

.....

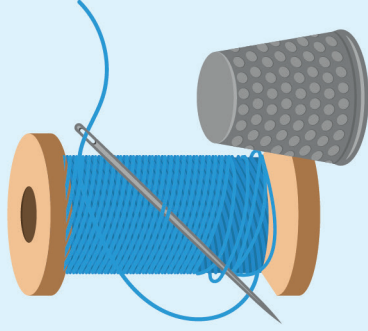
.....

Розгадайте ребуси, щоб дізнатися, які це професії, а також додайте власні ідеї.

Заняття 5.1 →

Які професії можуть бути пов'язані
з голкою та ниткою?

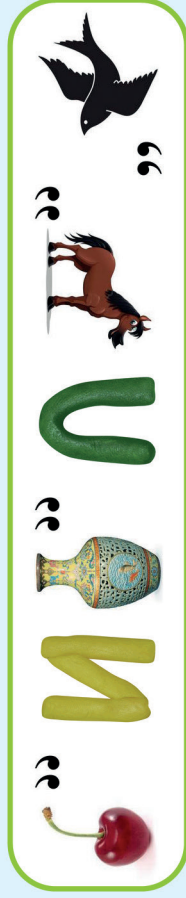
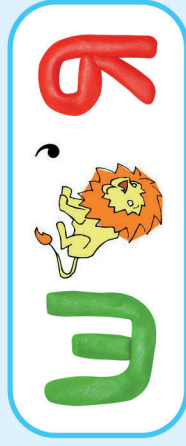

.....

.....

.....

Розгадайте ребуси, щоб дізнатися, які це професії, а також додайте власні ідеї.

Заняття 5.1 →

Які професії можуть бути пов'язані
з книгами?

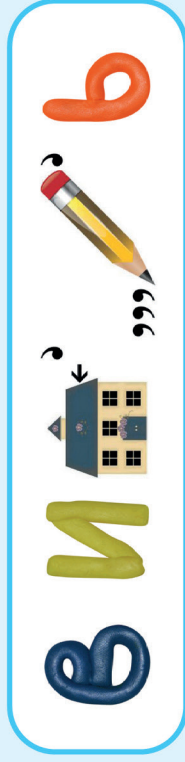

.....

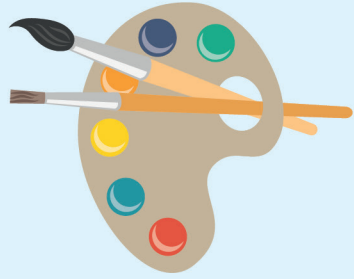
.....

.....

Розгадайте ребуси, щоб дізнатися, які це професії, а також додайте власні ідеї.

Заняття 5.1 →

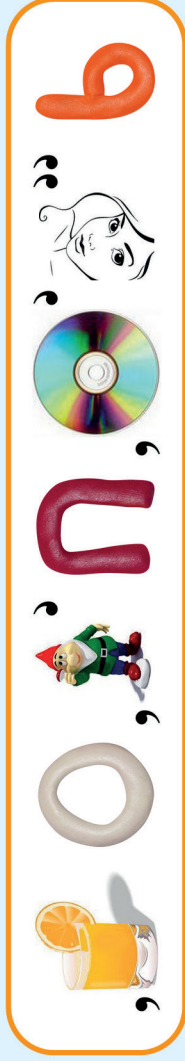
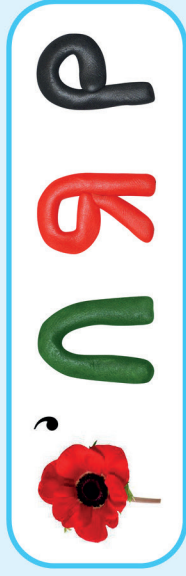
Які професії можуть бути пов'язані
з фарбами?

.....

.....

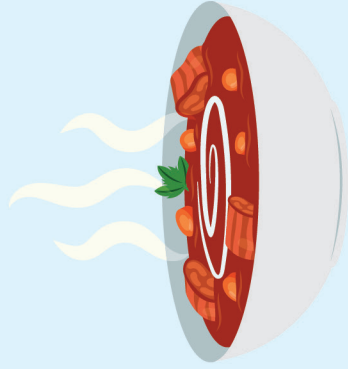
.....

Розгадайте ребуси, щоб дізнатися, які це професії, а також додайте власні ідеї.

Заняття 5.1 →

Які професії можуть бути пов'язані з їжею?

.....

.....

.....

Розгадайте ребуси, щоб дізнатися, які це професії, а також додайте власні ідеї.

к,

р

о

ф

,

”

т

к

,

д

,

,

Заняття 5.1 →

20	19	22	11	6	32	28	12	22	23	31
----	----	----	----	---	----	----	----	----	----	----

24	3	1	9	18	12	22	23	31
----	---	---	---	----	----	----	----	----

22	11	16	1
----	----	----	---

3	11	23	21	11	3	1	16	12	22	23	31
---	----	----	----	----	---	---	----	----	----	----	----

29	3	11	6	15	12	22	23	31
----	---	----	---	----	----	----	----	----

Заняття 5.1 →

6	19	2	21	1
---	----	---	----	---

20	1	17	'
----	---	----	---

33	23	31
----	----	----

3	17	12	18	18	33
---	----	----	----	----	----

22	16	24	26	1	23	11
----	----	----	----	---	----	----

2	1	4	1	23	11	14
---	---	---	---	----	----	----

22	16	19	3	18	11	15	19	3	11	14
----	----	----	---	----	----	----	----	---	----	----

10	1	20	1	22
----	---	----	---	----

3	17	12	18	18	33
---	----	----	----	----	----

20	11	22	1	23	11
----	----	----	---	----	----

Заняття 5.1 →

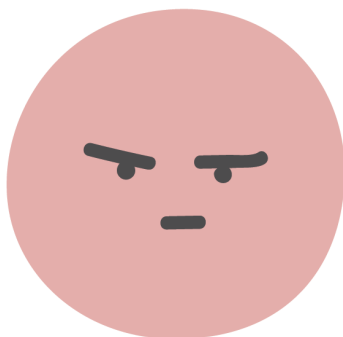
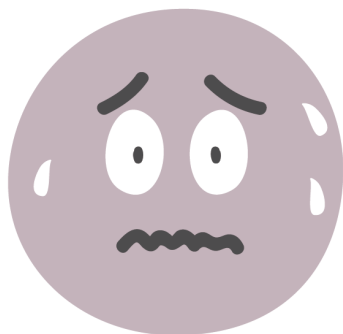
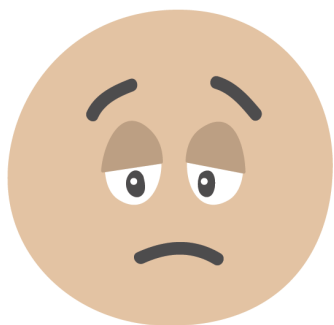
25	1	18	23	1	10	12	33
----	---	----	----	---	----	----	----

10	18	1	18	18	33	17	19	3
----	----	---	----	----	----	----	----	---

24	33	3	1
----	----	---	---

22	20	19	22	23	7	21	7	9	16	11	3	12	22	23	31
----	----	----	----	----	---	----	---	---	----	----	---	----	----	----	----

Заняття 6.1 →

смуток

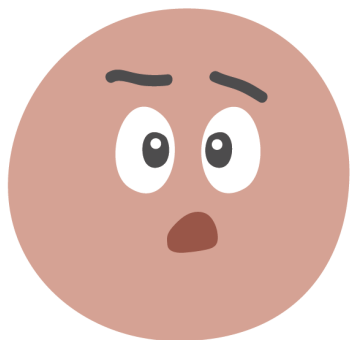
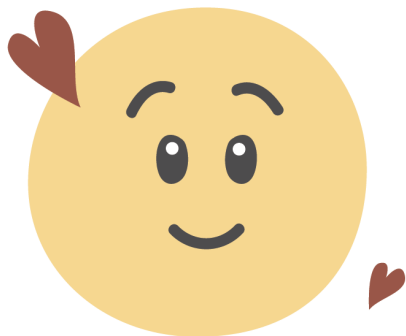
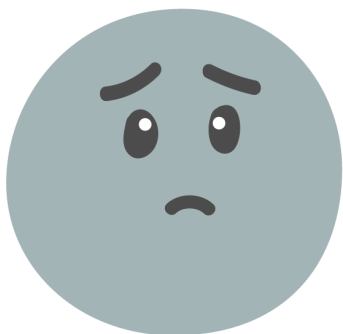
страх

злість

образа

гнів

нудьга

тривога

осаяання

спокій

сором'язливість

закоханість

здивування

радість

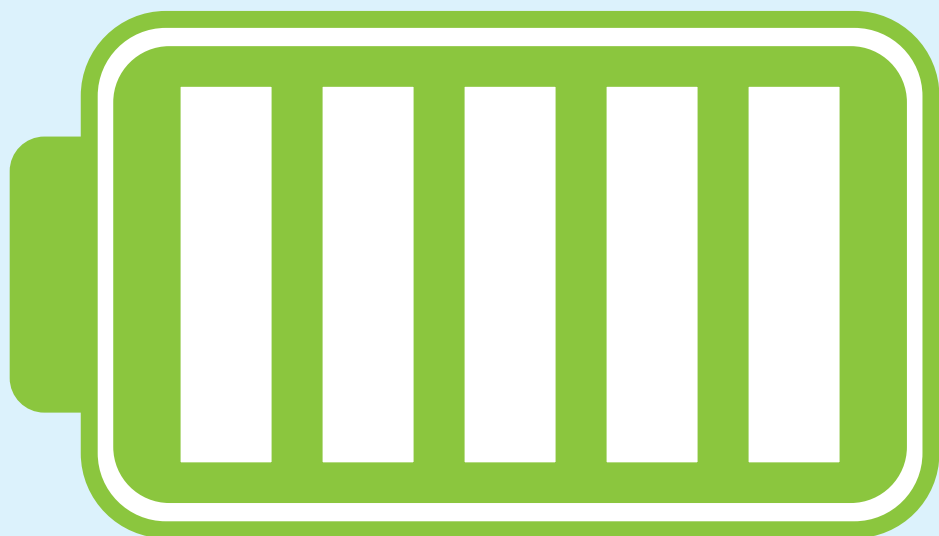
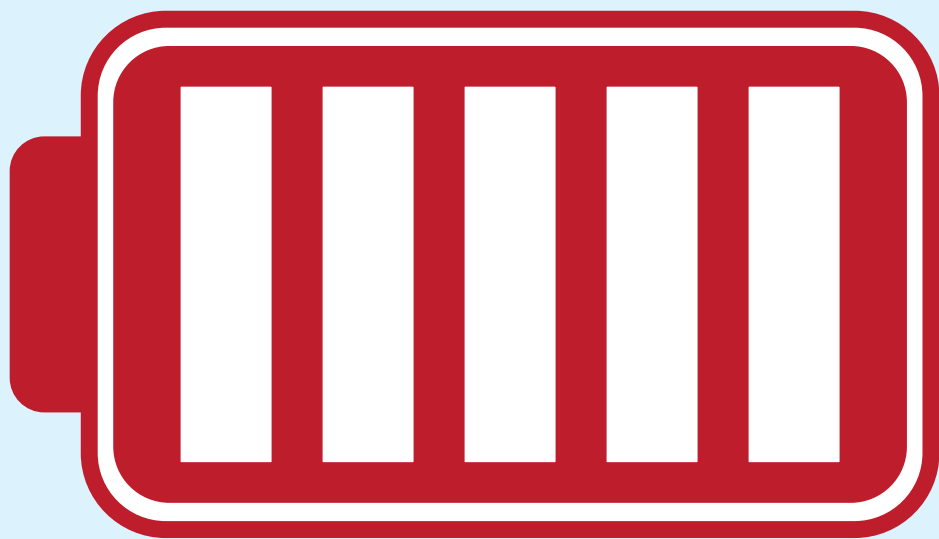
веселість

Заняття 6.1 ↑

Заняття 6.1 →

Мені стає радісно, коли...	
Мені стає сумно, коли...	
Я почуваюся спокійно, коли...	
Я занепокоєний/-а, коли...	
Я виснажений/-а, коли...	

Заняття 6.2 →

Заняття 7.1 →

2 → 1 ↑ 2 ↗ 4 → 1 ↘ 1 ↓ 4 ← 1 ↙

1 ↘ 3 ↓ 2 ↙ 3 ↘ 1 ↑ 1 ↗ 1 → 1 ↘

1 ↓ 1 ↙ 1 ← 2 ↓ 10 ← 1 ↑ 1 ↗ 3 ↑

1 ↗ 2 ↖ 3 ↑ 1 ↗ 1 ↑ 1 ↖ 3 ← 1 ↑

1 ↗ 3 → 2 ↘ 2 ↓

Заняття 7.1 →

«Зайчик народився
теплого весняного дня
на краю великої лісової
галявини».

«Наступного дня тато
дістав з комори свою
скриньку з інструментами
і почав щось
майструвати».

«То був надзвичайно
сумний день для родини
Зайців. Мама плакала,
тато журився, а всі
братики та сестрички
Зайчика розгублено
принишкли».

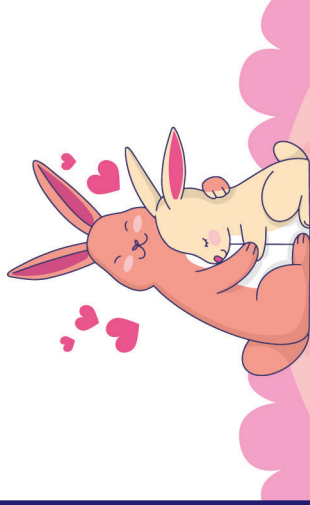
«Зайчик-нестрибайчик
аж підскакував від
нетерпіння у своєму
візочку. Він так давно
мріяв про цей день,
уявляв, яким буде клас,
якими будуть учителі,
скільки всього цікавого та
захопливого розкажуть
на уроках».

«Зайчик сміявся від
щастя, а його братики
та сестрички весело
стрибали навколо.
Навіть мама нарешті
припинила схлипувати й
усміхнулася».

«Зайчик-нестрибайчик,
досі бадьорий і
балакучий, принишк і
занурився у свої думки,
ніби передчуваючи щось
недобре».

Заняття 7.1 →

«Весь день мама Зайчиха
втішала і забавляла
Зайчика-нестрибайчика».

«А коли вчителька
мови та літератури
пані Лань організувала
театральний гурток, Зайчик-
нестрибайчик першим туди
записався».

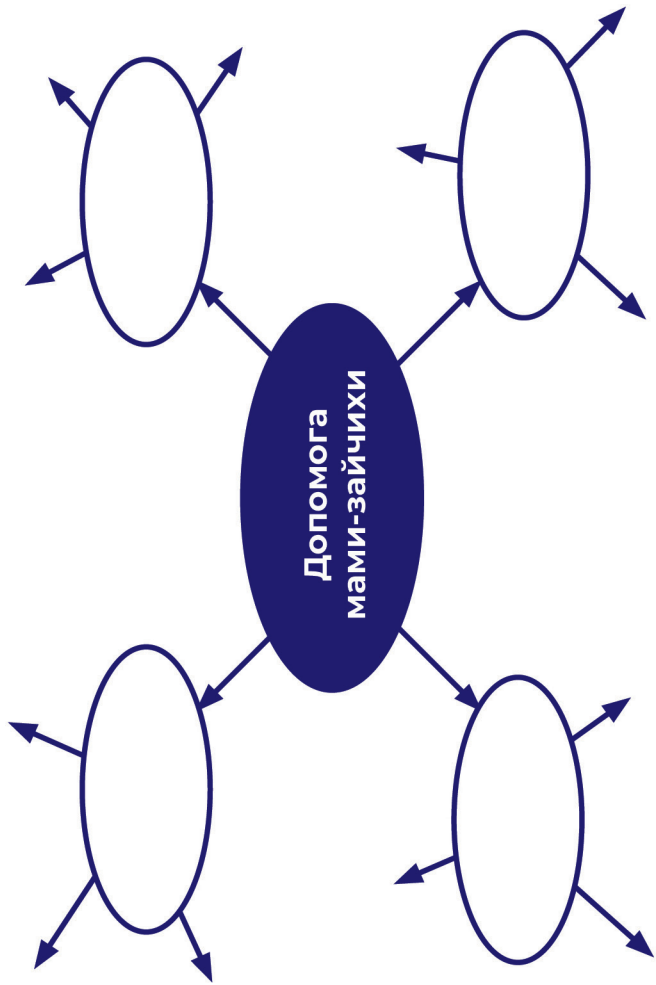
«— Добрий день, —
насамперед увічливо
привіталася вона. — Нам
потрібен міст через струмок
біля школи. А ще нова
дорога вздовж Великого
яру».

«— Мамо, мамо, будують
міст! — вигукували вони
хором».

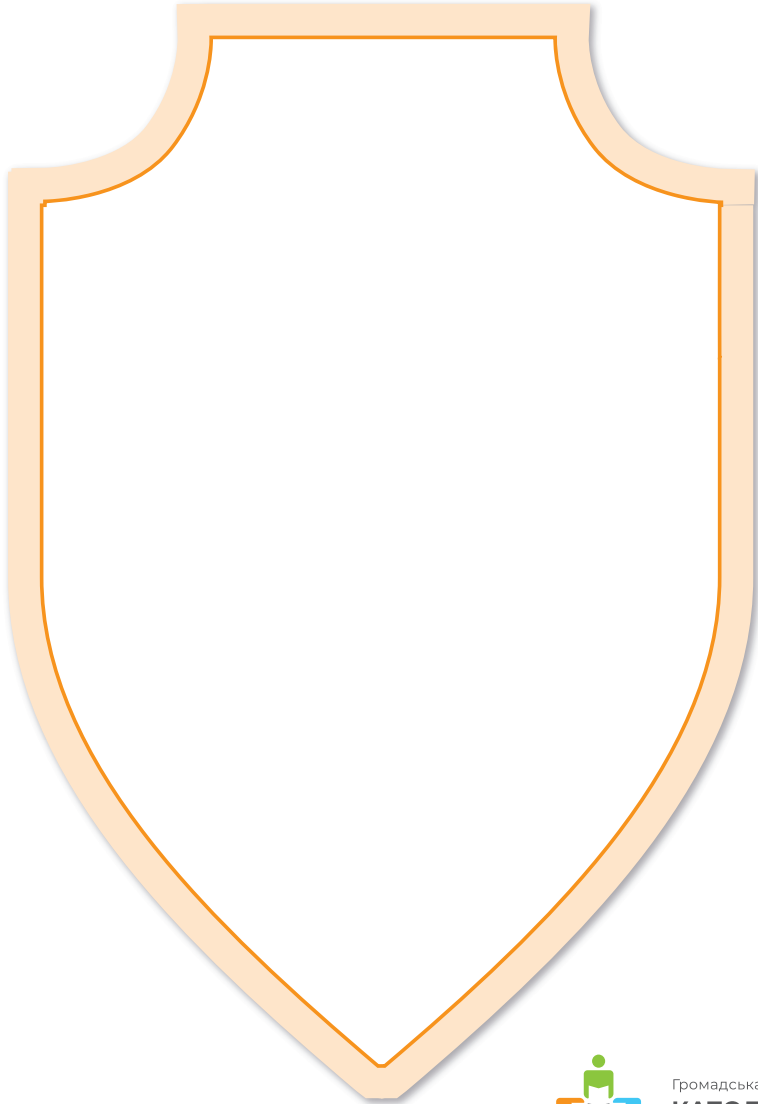
«Мама Зайчиха, подбавши
про свого сина, вирішила
не зупинятися і допомагати
іншим лісовим звірятам».

Заняття 7.2 →

Заняття 8.1 →

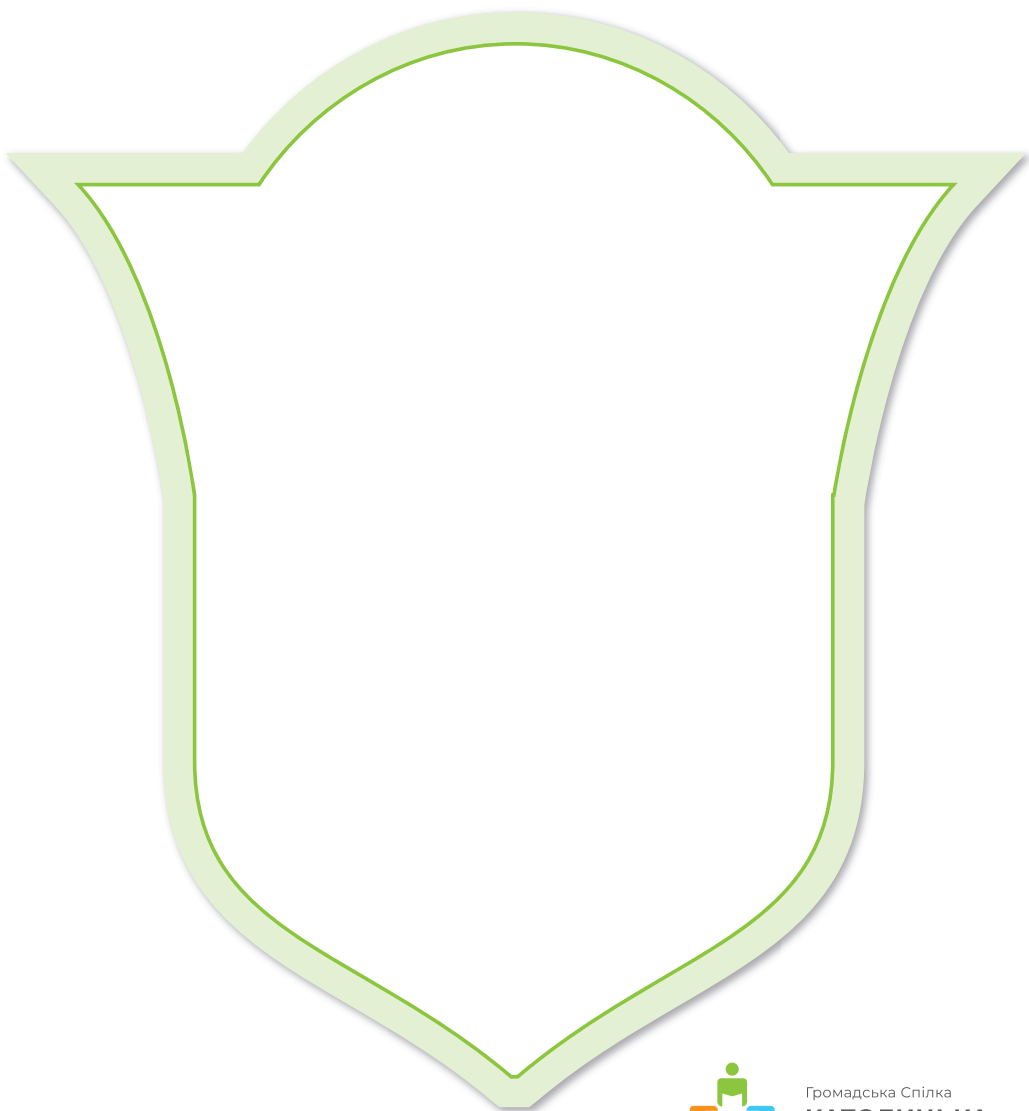
Герб сім'ї

Громадська Спілка
**КАТОЛИЦЬКА
ОСВІТА**

Заняття 8.1 →

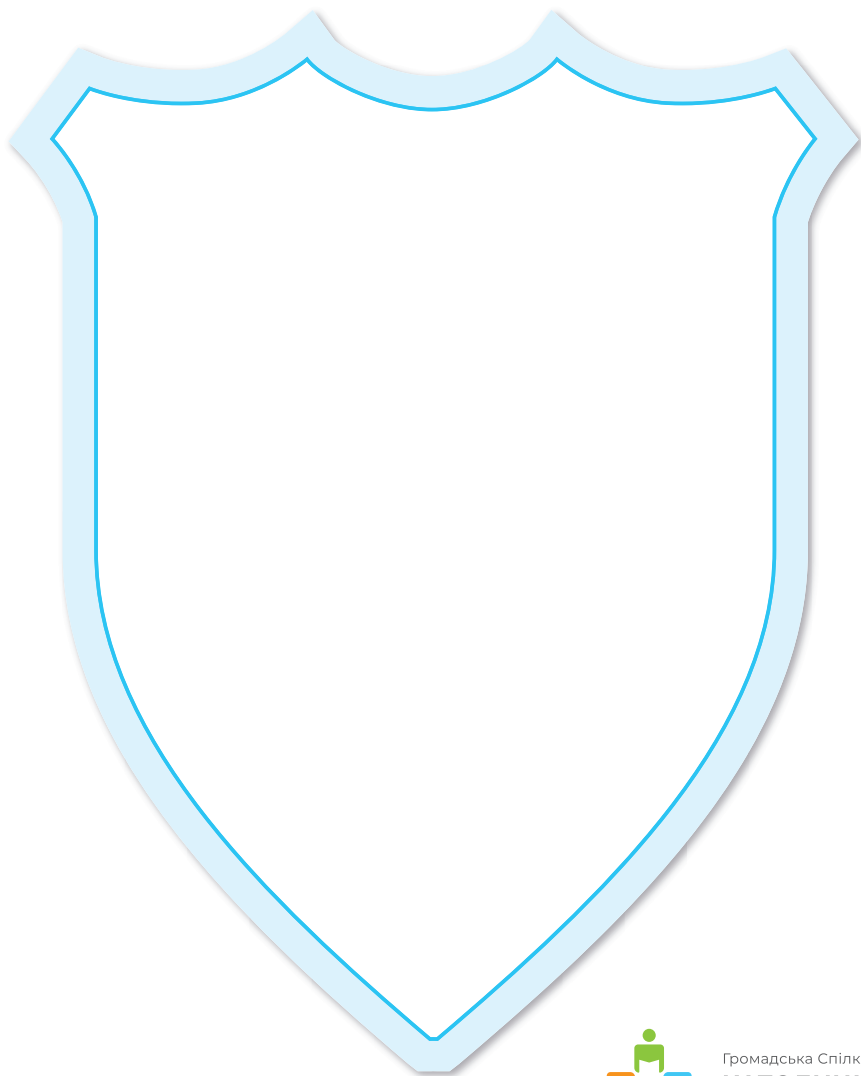
Герб сім'ї

Громадська Спілка
**КАТОЛИЦЬКА
ОСВІТА**

Заняття 8.1 →

Герб сім'ї

Громадська Спілка
**КАТОЛИЦЬКА
ОСВІТА**

